

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Τέταρτος

Συνδρομή ἰτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἰτησίου — Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

16 Ὀκτωβρίου 1877

ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΗΡΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΛΑΖΑΡΟΥ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΟΥ

λάζαρος κουντουριώτης

ΤΟ ΟΡΩΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΜΗ ΟΡΩΜΕΝΟΝ

[Ἐκ τῶν τοῦ F. BASTIAT]

Συνέχεια· (ὁ δὲ σελ. 649.

IV. ΘΕΑΤΡΑ ΚΑΙ ΚΑΛΑΙ ΤΕΧΝΑΙ.

Ὅρπειλει τὸ Κράτος νὰ συντρέχῃ τὰς καλὰς τέχνας;

Πολλὰ εἶναι βεβαίως τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ. Ὑπὲρ τῆς συνδρομῆς δύνανται νὰ ῥηθῇ ὅτι αἱ τέχναι εὐρύνουσιν, ὑψύνουσι, λεπτύνουσι, κάμνουσι ποιητικὴν τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους, ἀποσπῶσιν αὐτὸ ἀπὸ τῶν ὕλικῶν ἐνασχολήσεων, τῷ ἐμπνέουσι τὸ αἶσθημα τοῦ καλοῦ, καὶ οὕτως ἐπενεργοῦσιν αἰσίως ἐπὶ τῶν τρόπων του, τῶν ἐθίμων καὶ ἠθῶν του καὶ προσέτι ἐπὶ τῆς βιομηχανίας του. Τί θὰ ἦτον ἡ μουσικὴ ἐν Γαλλίᾳ ἄνευ τοῦ Ἰταλικοῦ Θεάτρου καὶ τοῦ Ὁδείου, ἡ δραματικὴ ἄνευ τοῦ Γαλλικοῦ Θεάτρου, ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ γλυπτικὴ ἄνευ τῶν συλλογῶν ἡμῶν καὶ τῶν μουσείων; Δύνανται νὰ προχωρήσῃ τις καὶ περαιτέρω, καὶ νὰ ἐρωτήσῃ ἂν, χωρὶς τῆς συγκεντρώσεως τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ χωρὶς τῆς ἔνεκα τούτου συνδρομῆς αὐτῶν, ἤθελεν ἀναπτυχθῇ ἡ λεπτὴ ἐκείνη καλαισθησία, ὁ εὐγενὴς κλῆρος τῆς γαλλικῆς ἐργασίας, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἐπιβάλλονται πανταχοῦ τὰ γαλλικὰ προϊόντα. Ἀπέναντι τοιούτων ἀποτελεσμάτων δὲν θὰ ἦτον μεγίστη ἀφροσύνη νὰ παύσωμεν τὴν χάριν τῶν καλῶν τεχνῶν μετριωτάτην συνεισφορὰν, ὡς ἀποτελέσματα ἔχουσιν τὴν ἐν μέσῃ Εὐρώπῃ ἀνάδειξιν τῆς γαλλικῆς ὑπεροχῆς καὶ δόξης;

Κατὰ τούτων καὶ πολλῶν ἄλλων, τῶν ὁποίων δὲν ἀμφισβητῶ τὴν δύναμιν, λόγων δύνανται ν' ἀντιταχθῶσιν οὐχ ἥττον ἰσχυροὶ ἄλλοι. Καὶ πρῶτος ὁ τῆς δικαιοσύνης. Ἐχει ὁ νομοθέτης δικαίωμα νὰ περικόψῃ τὸν μισθὸν τοῦ ἐργάτου, ἵνα αὐξήσῃ τὸ κέρδος τοῦ τεχνίτου; Ὁ κ. Λαμαρτίνος ἔλεγεν· «Ἄν καταργήσῃτε τὴν συνδρομὴν ἐνὸς θεάτρου, ποῦ τῆς ὁδοῦ θὰ σταθῇ; Δὲν θὰ παρὰσυρθῇτε λογικῶς

ΤΟΜΟΣ Δ'—1877.

εἰς κατάργησιν τῶν Πανεπιστημίων, τῶν Μουσείων, τῶν Ἀκαδημιῶν, τῶν Βιβλιοθηκῶν;» Ἀλλ' ἡδυνάτ' οἱ νὰ τῷ ἀπαντήσῃ· Ἄν θέλῃς νὰ συντρέχῃς πᾶν τὸ καλὸν καὶ ὠφέλιμον, ποῦ τῆς ὁδοῦ θὰ σταθῇ; Δὲν ἤθελες παρὰσυρθῇ λογικῶς νὰ συντάξῃς κατὰλογον δλόκληρον χορηγήσεων τῆς βιομηχανίας, τῆς γεωργίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς εὐποιίας, τῆς ἐκπαιδεύσεως; Εἶναι, ἄλλως τε, βέβαιον ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως συνδρομὴ ὑποθάλλει τὴν πρόοδον τῆς τέχνης; Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι λελυμένον, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Βλέπομεν ὀφθαλμοφανῶς ὅτι ἐκεῖνα ἐκ τῶν θεάτρων εὐδοκιμοῦσιν ὅσα συντηροῦνται ἀφ' ἐκυτῶν. Τελευταῖον, βαθύτερον σκεπτόμενος τις, δύνανται νὰ παρατηρήσῃ ὅτι αἱ χρεῖαι καὶ αἱ ἐπιθυμίαι γεννῶνται ἀμοιβαίως καὶ ὑψοῦνται εἰς καθαρωτέρας ἐπὶ μᾶλλον χώρας, καθ' ὅσον ὁ δημόσιος πλοῦτος ἐπιτρέπει τὴν πλήρωσιν αὐτῶν· ὅτι δὲν εἶναι ἔργον τῆς κυβερνήσεως ν' ἀναμειγνύηται εἰς τὴν σχέσιν ταύτην τῶν χρεῶν καὶ τῶν πρὸς πλήρωσιν αὐτῶν μέσων, διότι, ἐν δοθείσῃ καταστάσει τῶν ἐνόντων πόρων, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποθάλλῃ διὰ τῶν πόρων τὰς περὶ τὴν πολυτέλειαν ἀσχολουμένας τέχνας, χωρὶς νὰ προσβάλῃ τὰς περὶ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα ἀσχολουμένας, ἀνατρέπουσα οὕτω τὴν φυσικὴν τοῦ πολιτισμοῦ πορείαν, δύνανται νὰ παρατηρήσῃ ὅτι αἱ τεχνικαὶ αὗται μετατοπίσεις τῶν χρεῶν, τῶν ὀρέξεων, τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ πληθυσμοῦ καθιστῶσιν ἀβέβαιον καὶ ἐπικίνδυνον τὴν θέσιν τῶν λαῶν, μὴ ἔχουσιν στερεὰν βάσιν.

Ἰδοὺ τινὲς τῶν λόγων τοὺς ὁποίους προτείνουσιν οἱ ἐναντίοι τῆς τοῦ Κράτους ἐπεμβάσεως εἰς τὰς σχέσεις τῶν πολιτῶν περὶ τοῦ πῶς δεῖν νὰ πληρῶνται αἱ χρεῖαι καὶ ἐπιθυμίαι των, καὶ νὰ κανονίζηται ἡ ἐνέργειά των. Ὁμολογῶ ὅτι εἰμὶ ἐκ τῶν φρονούντων ὅτι ἡ ἐκλογὴ, ἡ ὥθησις πρέπει νὰ ἐρχηται ἐκ τῶν κάτω καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν ἄνω, ἐκ τῶν πολιτῶν καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ νομοθέτου· ἡ δὲ ἐναντία δοξασία φέρει, κατ' ἐμὲ, εἰς τὴν μηδένισιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀλλὰ, διὰ συμπέρασματος ἐπίσης ψευδοῦς καὶ ἀδίκου, ἡξεύρετε τίνα προσάπτουσιν ἡμῖν κατηγορίαν τοῖς οἰκονομολόγοις; Μὰς κατηγοροῦσιν ὅτι ἀποκρούμεν τὸ ἀντικείμενον, ὑπὲρ

οὐ ζητεῖται ἡ συνδρομή, ἐν ᾧ ἀποκρούμεν τὴν συνδρομήν· ὅτι εἴμεθα ἐχθροὶ παντὸς εἵδους ἐνεργητικότητος, ἐπειδὴ θέλομεν ἀπ' ἐνὸς μὲν αὐτὴν ἐλευθέραν, ἀπ' ἑτέρου δὲ ζητοῦσαν ἐν ἑαυτῇ τὴν ἰδίαν ἀμοιβήν. Καὶ λοιπὸν, ζητοῦμεν νὰ μὴ ἐπεμβαίνει τὸ Κράτος, διὰ τῶν φόρων, εἰς τὰ τῆς θρησκείας; εἴμεθα ἄθεοι. Ζητοῦμεν νὰ μὴ ἐπεμβαίνει τὸ Κράτος, διὰ τῶν φόρων, εἰς τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως; εἴμεθα φωτισθέντες. Λέγομεν ὅτι τὸ Κράτος δὲν πρέπει νὰ διδῇ, διὰ τῶν φόρων, πλαστὴν ἀξίαν εἰς τὸ ἔδαφος, ἢ εἰς αὐτὸν ἢ ἐκείνον τὸν κλάδον τῆς βιομηχανίας; εἴμεθα ἐχθροὶ τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς ἐργασίας. Νομίζομεν ὅτι τὸ Κράτος δὲν πρέπει νὰ συντρέχῃ τοὺς καλλιτέχνους; εἴμεθα θάρβαροι, θεωροῦντες ὡς ἀνωφελεῖς τὰς καλὰς τέχνας.

Διαμαρτύρομαι πάσῃ δυνάμει κατὰ τῶν συμπερασμάτων τούτων. Οὐ μόνον δὲν ἔχομεν τὴν παράλογον ιδέαν τῆς ἐκμηδενίσεως τῆς θρησκείας, τῆς παιδείας, τῆς ἰδιοκτησίας, τῆς ἐργασίας καὶ τῶν τεχνῶν, ὅταν ζητῶμεν νὰ ὑπερασπίζεσθαι τὸ Κράτος τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν πάντων τῶν εἰδῶν τούτων τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργητικότητος, χωρὶς νὰ μισθοδοτῇ τὰς μὲν ἐπὶ βλάβῃ τῶν δὲ, τοῦναντίον μάλιστα, πιστεύομεν ὅτι ἅπασαι αἱ ζωτικαὶ αὐταὶ τῆς κοινωνίας δυνάμεις ἤθελον ἀναπτυχθῇ ἀρμονικῶς ὑπὸ τὴν τῆς ἐλευθερίας ἐπιρροήν, καὶ ὅτι οὐδεμία ἐξ αὐτῶν ἤθελε γίνεσθαι, ὡς σήμερον βλέπομεν, αἰτία ταραχῶν, καταχρήσεων, ἀταξιῶν καὶ τυραννίας.

Οἱ ἀντίπαλοι ἡμῶν νομίζουσιν ὅτι ἐνεργητικότης τις μὴ πληρωνομένη καὶ μὴ κανονικομένη ἐκμηδενίζεται. Ἡμεῖς νομίζομεν τὸ ἐναντίον. Ἐκεῖνοι πιστεύουσιν εἰς τὸν νομοθέτην καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα· ἡμεῖς εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ οὐχὶ εἰς τὸν νομοθέτην.

Ἀκολουθῶν τὴν εἰς τὸν νομοθέτην πίστιν ὁ κ. Λαμαρτίνος ἔλεγεν· «Ἐν ὀνόματι τῆς ὑμετέρας πίστεως δέον νὰ καταργήσωμεν τὰς δημοσίας ἐκθέσεις, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν τιμὴν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς ἡμετέρας πατρίδος.»

Ἀποκρίνομαι εἰς τὸν κ. Λαμαρτίνον· Καθ' ὑμᾶς, μὴ συντρέχειν ἐστὶ καταργεῖν, ἐπειδὴ, ὁρμώμενοι ἐκ τῆς ιδέας ὅτι τίποτε δὲν ὑπάρχει εἰμὴ διὰ τῆς θελήσεως τοῦ Κράτους, συμπεραίνετε ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν ζῇ εἰμὴ εἰς ὅ,τι ὁ φόρος δίδει ζωὴν. Ἀλλὰ στρέφω ἐναντίον ὑμῶν τὸ ὁποῖον ἐξελέξασθε παράδειγμα, καὶ παρατηρῶ ὅτι ἡ μεγαλητέρα, ἡ εὐγενεστέρα τῶν ἐκθέσεων, ἡ ἐν τῷ φιλελευθερωτάτῳ στοχασμῷ συλληφθεῖσα, ἡ καθολικωτάτη καὶ, ἄνευ ὑπερβολῆς δύναμαι νὰ εἶπω, ἡ μόνη ἀξία ἀνθρώπων, εἶναι ἡ ἐν Λονδίῳ ἐτοιμαζομένη ἐκθεσις, ἐν ᾗ οὔτε κυβερνήσις τις ἀναμιγνύεται, οὔτε φόρος τις συντρέχει.

Ἐπανερχόμενος εἰς τὰς καλὰς τέχνας ἐπαναλαμβάνω ὅτι πολλὰ εἶναι καὶ ἰσχυρὰ ὅσα ὑπὲρ

καὶ κατὰ τῆς εἰς αὐτάς συνδρομῆς δύναται τις νὰ εἴπῃ. Ὁ ἀναγνώστης ἐννοεῖ ὅτι, ὡς ἐκ τῶν εἰδικῶν ἀντικειμένων τῆς παρουσίας διατριβῆς, δὲν μοι ἐπιβάλλεται οὔτε νὰ ἐκθέσω αὐτὰ, οὔτε μεταξὺ αὐτῶν νὰ κρίνω.

Ἀλλ' ὁ κ. Λαμαρτίνος προτείνει ἐπιχειρήματι, ὅπερ δὲν δύναμαι νὰ διέλθω ἐν σιωπῇ, ὡς εἰσερχόμενον ἀκριβῶς εἰς τὸν κύκλον τῆς οἰκονομικῆς ταύτης διατριβῆς. «Προκειμένου, λέγει, περὶ θεάτρου, τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα συγκεφαλαιοῦται ἐν τῇ μιᾷ ταύτῃ λέξει, τῇ ἐργασίᾳ. Ἡ φύσις τῆς ἐργασίας εἶναι ἀδιάφορος.¹ Καὶ ἡ περὶ τὸ θεᾶτρον ἐργασία εἶναι ἐπίσης γόνιμος, ἐπίσης παραγωγικὴ ὅσον οἱ αἰσθητικὲς ἄλλης φύσεως ἐργασίας. Τὰ θεᾶτρα διατρέφουσιν ἐν Γαλλίᾳ οὐχ ἥττους τῶν ὀδοποιούντων χιλιάδων τεχνιτῶν παντὸς εἵδους, ζωγράφους, κτίστας, σκηνογράφους, κατασκευαστὰς θεατρικῶν στολῶν, ἀρχιτέκτονας κλπ., ἀποτελοῦντας τὴν ζωὴν καὶ τὴν κίνησιν πλείστων συνοικιῶν τῆς γαλλικῆς πρωτεύουσας, καὶ δικαιουμένους, διὰ τοῦτο, νὰ ἔχωσι τὰς συμπαθείας σας.»

Τὰς συμπαθείας σας! παράφραζε, τὰς συνδρομάς σας.

Παρακατιῶν δὲ· «Αἱ διασκεδάσεις τῶν Παρισίων εἶναι ἡ ἐργασία καὶ ἡ ἀνάλωσις τῶν ἐπαρχιῶν, ἡ πολυτέλεια δὲ τοῦ πλουσίου εἶναι ὁ μισθὸς καὶ ὁ ἄρτος διακοσίων χιλιάδων ἐργατῶν παντὸς εἵδους, ζώντων ἐκ τῆς τοσοῦτο πολλῆς βιομηχανίας τῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Γαλλίας θεάτρων, καὶ ποριζομένων ἐκ τῶν εὐγενῶν τούτων ἡδονῶν, αἵτινες δοξάζουσι τὴν Γαλλίαν, τὴν τροφήν καὶ τὰ λοιπὰ χρειώδη τῶν οἰκογενειῶν των. Εἰς αὐτοὺς θὰ δώσητε τὰς ἐξήκοντα ταύτας χιλιάδας τῶν φράγκων. («Ἀρίστα! ἄριστα! πολυάριθμα σημεῖα ἐπιδοκιμασίας»).

Κάκιστα! κάκιστα! φωνάζω ἐγὼ, περιορίζων ἐννοεῖται, τὴν κατάκρισιν τοῦ ἐπιχειρήματος, εἰς τὸ οἰκονομικὸν αὐτοῦ μέρος.

Ναί, εἰς τοὺς τεχνίτας τοῦ θεάτρου θὰ ὑπάγῃ, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, αἱ ἐξήκοντα χιλιάδες τῶν φράγκων. Ἴσως κλάσματα τοῦ ἀργυροῦ τούτου πλακοῦντος πέσωσι καθ' ὁδόν, ἴσως ὁ πλακοῦς λάβῃ ἄλλην διεύθυνσιν, καὶ εὐτυχεῖς θὰ ᾖναι οἱ τεχνίται, ἂν τοῖς ἀπομεινωσι τρίμματα τινα ἐξ αὐτῶν. Ἀλλ' ἔστω ὅτι δολόκληρος ἡ συνδρομὴ αὕτη θὰ ὑπάγῃ εἰς τοὺς ζωγράφους, τοὺς σκηνογράφους, τοὺς κατασκευαστὰς τῶν στολῶν, τοὺς κομμωτὰς κλπ.² εἶναι τὸ ὁρώμενον.

1. Πάντοτε ἡ ἰδία πλάνη. Καὶ ἄλλοι εἶπον· «Εἶναι ἀδιάφορος ἡ φύσις τῆς ἐργασίας»· συνεπῶς δὲ ὑπεστήριζον ἐργασίαν καὶ πάλιν ἐργασίαν, ἔστω καὶ ἄνευ ἀποτελέσματος. Τοῦναντίον ὅμως λίαν ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ φύσις τῆς ἐργασίας, ἐπειδὴ δὲν ἐργάζεται τις ἵνα ἐργάσῃται, ἀλλ' ἵνα ἀπολαύῃ. Ἡ ἐργασία εἶναι τὸ μέσον, ἡ δὲ ἀπόλαυσις ὁ σκοπός.

Ἀλλ' ἡ συνδρομὴ αὕτη πόθεν προέρχεται; Ἰδοὺ τὸ ἀντίστροφον μέρος τοῦ ζητήματος, ὅπερ δέον νὰ ἐξετασθῇ ὡς καὶ τὸ ὁρθόν. Τίς εἶναι ἡ πηγὴ τῶν ἐξήκοντα χιλιάδων φράγκων; Ποῦ ἤθελαν ὑπάγει, ἂν ἡ νομοθετικὴ ψήφος δὲν τὰ διεύθυνε πρῶτον εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν καὶ ἔπειτα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν; εἶναι τὸ μὴ ὁρώμενον.

Βεβαίως ὁ νομοθέτης δὲν ἐθαυματουργήσεν ὥστε ἐν τῇ κάλπῃ τῆς ψηφοφορίας νὰ φυτρώσῃ τὸ ποσὸν αὐτὸ βεβαίως αἱ ἐξήκοντα χιλιάδες αὐταὶ δὲν εἶναι προσθήκη εἰς τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον, ὁρατὴ καὶ ἀπὸ τῆς γενομένης, δυνάμει τῆς ψήφου, ἐν ᾧ πρὸ αὐτῆς ἦτον ἀναρχὴ καὶ ἀόρατος. Τὸ μόνον ὅπερ ἡ πλειονοψηφία ἔκαμεν εἶναι ὅτι ἀπεφάσισε νὰ ληφθῶσι τὰ φράγκα αὐτὰ ἀπὸ τῶν μὲν καὶ νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς δὲ, καὶ νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μᾶλλον ἢ ἐκεῖνον.

Τούτου θεέντος, εἶναι πρόδηλον ὅτι φορολογηθεὶς ὁ φορολογούμενος ἐν φράγκον, δὲν ἔχει πλέον τὸ φράγκον αὐτὸ εἰς τὴν διάθεσιν του. Εἶναι πρόδηλον ὅτι θέλει στερηθῇ ἀπολαύσεως ἐνὸς φράγκου, καὶ ὅτι ὁ ἐργάτης, ὅποιοςδήποτε καὶ ἂν ᾖ, ὅστις ἤθελε προμηθεύσει εἰς αὐτὸν τὴν ἀπόλαυσιν ταύτην, θέλει στερηθῇ τοῦ μισθοῦ, ἥτοι τοῦ φράγκου.

Μὴ πλυνώμεθα λοιπὸν ὡς παιδί, πιστεύοντες ὅτι ἡ ψηφοφορία αὕτη προσθέτει εἰς τὴν ἐθνικὴν εὐεξίαν καὶ ἐργασίαν. Μεταθέτει μόνον τὰς ἀπολαύσεις, μεταθέτει τοὺς μισθοὺς καὶ οὐδὲν πλέον.

Θὰ εἴπῃ τις ὅτι ἀντὶ εἵδους ἀπολαύσεως, ἀντὶ εἵδους ἐργασίας ἀντικαθιστᾷ ἀπόλαυσιν καὶ ἐργασίαν μᾶλλον ἐπείγουσαν, μᾶλλον ἡθικὴν, μᾶλλον λογικὴν; Καὶ εἰς αὐτὸ ἀπαντῶ. Ἀφαιροῦντες ἀπὸ τῶν φορολογουμένων τὰς ἐξήκοντα χιλιάδας φράγκων, ἐλαττώνετε τοὺς μισθοὺς τῶν ἐργατῶν, τῶν κτιντῶν, τῶν τεκτόνων, τῶν σιδηρουργῶν, καὶ αὐξάνετε ἀναλόγως τοὺς μισθοὺς τῶν ἀοιδῶν, τῶν κομμωτῶν, τῶν σκηνογράφων, τῶν κατασκευαστῶν στολῶν. Ποῖα ἡ ἀπόδειξις ὅτι τῶν τελευταίων ἡ κλάσις εἶναι μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα τῆς τῶν πρώτων; Ὁ κ. Λαμαρτίνος οὐδὲ τὸ ὑπαινίττεται. Λέγει μόνον ὅτι τῶν θεάτρων ἡ ἐργασία εἶναι γόνιμος, παραγωγικὴ ὡς πᾶσα ἄλλη ἐργασία. Ἐγὼ λέγω ὅτι ἡ ἐργασία ἐκείνη δὲν εἶναι τοσοῦτο γόνιμος, καὶ ἀπόδειξις ὅτι ἡ τῶν ἐργατῶν, κτιστῶν καὶ λοιπῶν ἐκείνων ἐργασία πληρύνει τὴν τῶν ἀοιδῶν, κομμωτῶν καὶ σκηνογράφων.

Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἐκτιμήσεως τῆς ἐσωτερικῆς ἀξίας καὶ χρησιμότητος ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἐργασίας. Ἐνταῦθα προτίθεται ν' ἀποδείξω ὅτι ὁ κ. Λαμαρτίνος καὶ οἱ ἐπὶ τοῖς ἐπιχειρήμασιν αὐτοῦ ἐπευφημήσαντες, ἰδόντες διὰ τῶν ἀριστερῶν ὀφθαλμῶν τὰ κέρδη τῶν ἀν-

θρώπων τῶν θεάτρων, ἔπρεπε νὰ ἴδωσι διὰ τοῦ δεξιοῦ καὶ τὰ ἀπολεσθέντα ἡμερομίσθια, ἅτινα ἤθελον πληρώσει οἱ φορολογούμενοι πρὸς ἰδίαν ἀπολαύσεις. Οὕτω πράττοντες ἤθελον ἀποφύγει τὸ γελοῖον τοῦ νὰ ἐκλάβωσι τὴν μετὰθεσιν τοῦ κέρδους ἀντὶ τοῦ κέρδους αὐτοῦ. Ἄν ἦσαν συνεπεῖς εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν ἔπρεπε νὰ ζητῶσιν ἐπ' ἅπειρον συνδρομάς· ἐπειδὴ ὅ,τι ἀληθεύει περὶ ἐνὸς φράγκου καὶ περὶ ἐξήκοντα χιλιάδων ἀληθεύει, ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει, καὶ περὶ δισεκατομμυρίων.

Προκειμένου περὶ φόρων, ἀποδεικνύετε τὴν χρησιμότητα αὐτῶν διὰ λόγων οὐσιωδῶν καὶ μὴ διὰ τῆς ἀτυχοῦς ἀποφάνσεως· «Αἱ δημόσιαι δαπάναι εἶναι πόρος ζωῆς τῆς ἐργατικῆς τάξεως.» Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἔχει τὸ ἐλάττωμα νὰ καλύπτῃ πρᾶγμα οὐσιώδες, τὸ ὅτι δηλαδή αἱ δημόσιαι δαπάναι γίνονται, διότι ἕνεκα τῶν φόρων δὲν γίνονται ἰδιωτικαί, ὅτι χρησιμεύουσιν ὡς πόρος ζωῆς εἰς τὸν μὲν ἐργάτην ἀντὶ τοῦ δὲ, ἀλλὰ δὲν προσθέτουσι τίποτε εἰς τὸ μερίδιον τῆς ἐργατικῆς τάξεως, ἐν συνόλῳ λαμβανόμενης. Ὁ συλλογισμὸς σας εἶναι τοῦ συρμοῦ, ἀλλ' ἀρκετὰ παράλογος ὥστε νὰ μὴ δικαιωθῇ ἡ λογικὴ ἐναντίον του.¹

¹ Ἐπὶ αὐτῇ συνέχεται.

I. B.

ΔΗΜΩΔΗ ΒΙΒΛΙΑ²

Γαδάρου, Λύκου καὶ Ἀλουποῦς διήγησις χάριτος.

«Σώζεται εἰς τὸ γένος μας μία φυλλάδα· χάριν εὐσχημοσύνης δὲν ἀναφέρω τὸ ὄνομα της», ἔλεγέ ποτε ἐν τινὶ ἀγορεύσει τοῦ ὁμοῦ Τερτσέτης, ὑπαινισσόμενος τὸ δημῶδες ἀνάγνωσμα περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος. Διότι παραδόξως αἱ τύχαι τοῦ στιχοῦργου τοῦτου, ὅπερ φυλλάδα τοῦ Γαδάρου κοινῶς καλεῖται, ὁμοιάζει καθ' ὅλα ταῖς τοῦ ζώου, ὅπερ ἐν αὐτῷ πρωταγωνιστεῖ. Ὁ ὄνος πρὸς δὲν ὁ Ὀμηρὸς οὐδαμῶς ἀπαξιοῖ νὰ παραβάλλῃ ἓνα τῶν πρώτιστων ἡρώων τῆς Ἰλιάδος, τὸν Αἴαντα, κατέστη βραδυτέρων ἀντικείμενον σκωμμάτων καὶ σαρκασμῶν, τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ εὐήθους, τὸ δὲ ὁμοίωμα τοῦ ἐχρησίμευεν εἰς γελοιογραφίας βαναύσους προσώπων, ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες πρὸς χλεύην τῶν Χριστιανῶν ἀπεικονίζον ὄνον ἐσταυρωμένον, μέχρι τῶν τεχνιτῶν τοῦ μεσαίωνα, οἵτινες καὶ ἐν ἐκκλησίαις ἐπὶ ἔθετον εἰκόνας αὐτοῦ. Οὕτω καὶ τὸ ποίημα, ὅπερ τοσαύτας ἐθελξε γενεάς, ἐπὶ αἰῶνας ὁλοκλήρους παρ' ἀπάντων σχεδὸν τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης θεωρούμενον ὡς ἐν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, τὸ ἐπισκιάσαν καὶ τοῦ Ὀμήρου τὰ ἔπη, νῦν πτω-

1. Ὁ Bastiat εἶπεν ἄλλοι καὶ ἐπανειλημμένως· «Τὸ Κράτος δὲν δύναται νὰ διαφύγῃ τοῦς πολιτας, διότι οἱ πολῖται διατρέφουσιν τὸ Κράτος.»

2. Ἰδὲ τόμ. Δ', σ. 433—Συντίπας.

χόν και εξησθενημένον μόλις τολμᾷ νὰ φανῇ εἰς τὰς χεῖρας ἀπλοῦκοῦ τινὸς χωρικοῦ, ὁ δὲ διακινδυνεύων νὰ κάμῃ περὶ αὐτοῦ λόγον ἀναγκάζεται, ὅπως μὴ φανῇ ὑπερπεηδῶν τὰ ὅρια τῆς καλῆς ἀνατροπῆς, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐστὶ ν' ἀποσιωπῇ. Ἀλλὰ τὸ παράδειγμα τοῦ σοφωτάτου Γερμανοῦ Ἰακώβου Γρίμμ, δλόκληρον βιβλίον εἰς τὴν Φυλλάδα τοῦ Γαδάρου ἀφιερῶσαντος, τοῦ Γάλλου Gidel, ἐκτενῶς περὶ αὐτῆς διαλαβόντος ἐν τοῖς περισπουδάστοις αὐτοῦ Μελέταις ἐπὶ τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας (*Études sur la littérature grecque moderne*), ἵνα τοὺς ἄλλους ὅσοι συντόμως περὶ ταύτης ἐγραψαν παραλίπωμεν, ἐνθαρρύνει ἡμᾶς νὰ εἰπωμεν περὶ αὐτῆς βραχεία τινὰ ἐν τῇ παρούσῃ σειρᾷ τῶν μελετῶν περὶ τῶν δημῶδων ἀναγνωσμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἀπὸ τοῦ ΙΑ' μ.Χ. αἰῶνος, κυρίως δ' εἰπεῖν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν σταυροφοριῶν παρατηρεῖται νὰ τις φιλολογικὴ ὥθησις, ἡ τὰ σπέρματα ἐνέχουσα τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τῆς Εὐρώπης. Ἐκτὸς τῶν πολυπληθῶν ἱστορικῶν ποιημάτων τῶν διαφόρων ἁοιδῶν καὶ τρουβαδούρων κατὰ τὴν ἐποχὴν περίπου ἐκείνην συμπίπτει ἡ σύνταξις τῶν ἐθνικῶν ἐποποιῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Ἐκαστον σχεδὸν ἔθνος ἔχει ἰδίαν ἐποποιάν, ἐν ἣ δύνανται τις εἰπεῖν συγκεντροῦνται σύμπασα ἡ πνευματικὴ ζωὴ καὶ ἡ φιλολογικὴ κίνησις αὐτοῦ. Τὰ σκανδιναυικὰ ἔθνη ἔχουσι τὰς ἀρχαιοτάτας Ἐδδας, ἡ Γερμανία τὸ κατὰ μίμῃσιν τούτων κατὰ μέγα μέρος συντεθέν ἄσμα τοῦ Νίβελιγγεν, ἡ Γαλλία τὸ ἄσμα τοῦ Ρολάνδου καὶ τᾶλλα ἱποτικὰ ποιήματα τοῦ περὶ τὸν Μέγαν Κάρλον κύκλου, ἡ Βρετανία τὰ ποιήματα τοῦ κύκλου τοῦ Ἀρθούρου, ἡ Ἰσπανία τὸ *Romancero*, ἡ Ῥωσσία τὸ ἄσμα τοῦ Ἰγῶρ. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Ἑλλάς, ἥτις μέχρι τοῦδε ἐθεωρεῖτο ἐστερημένη ἐποποιίας ἐθνικῆς, ποιήματος μεγάλου ἐγκαινίζοντος τὴν νέαν φιλολογικὴν καὶ ἱστορικὴν περίοδον, καθ' ἣν ἄρχονται αἱ πηγαὶ τῆς νεοελληνικῆς ἐθνότητος, ἐγνώσθη ἐπ' ἐσχάτων ὅτι κέκτηται τὴν ἐποποιάν τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, ἥ, ἀνερχομένης εἰς ἐποχὴν προγενεστέραν ἴσως τῆς δεκάτης ἐκατονταετηρίδος, ἰκανὰ μέρη διετήρησε μέχρι τοῦ νῦν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐν τοῖς δημοτικῶς ἄσμασι καὶ ταῖς παραδόσεσιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὑπὲρ πάσης τῆς ἐποποιίας ταύτης καὶ πασῶν δεσπόζουσα ἵσταται ἡ τῶν ζῶων, ἐν ἣ περιγράφονται κυρίως αἱ πανουργίαι τῆς ἀλώπεκος κατὰ τοῦ λύκου, καὶ ἄνευ σκτυρικοῦ τινὸς σκοποῦ, ὡς πολλοὶ ἐσφαλμένως υπέλαβον, παρίστανται τὰ ζῶα δμιλοῦντα, πράττοντα καὶ πάσχοντα ὡς ἄνθρωποι. Τὸ ἔπος τοῦτο, οὗ αἱ μὲν ῥίξαι εὐρηγνται ἐν τοῖς παναρχαίοις Ἰνδοῖς καὶ ἐν τοῖς αἰσωπείοις μύθοις, καὶ οὗ αἱ διακλαδώσεις καθ' ἃς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην ἐξαπλούμεναι προεκτείνονται

μέχρις αὐτῆς τῆς Ἀφρικῆς, τὸ ἔπος τοῦτο δύνανται ἐνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ διαδόσεως νὰ θεωρηθῇ ἔπος διεθνές, καὶ ἂν οὐχὶ διὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ἀξίαν, διὰ τὴν φήμην ὅμως ἣν ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀπῆλαυσε, διὰ τὴν μεγάλην εὐρύτητα τοῦ περιεχομένου του καὶ τὸν διεθνῆ αὐτοῦ χαρακτήρα, νὰ τεθῇ ὑπεράνω πάντων τῶν λοιπῶν ἐθνικῶν ἐπῶν.

Τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς μεγάλης ταύτης ἐποποιίας εὐρηγνται ἐν τῇ ἀρχαιότητι· καθ' ὅσον ὅμως εἶναι ἡμῖν γνωστὸν ἡ πρώτη διάπλασις αὐτῆς ἦν γαλλικὴ· ἔρχεται ἀκολούθως λατινικόν τι ποίημα, (Isengrinus), ὑπὸ Φλαμανδοῦ τινὸς ὡς πιθανολογεῖται κατὰ τὸν δωδέκατον περίπου αἰῶνα συντεθέν· μετὰ τοῦτο ἐγένετο ἡ γερμανικὴ παραλλαγή, συγχρόνως δὲ καὶ κατόπιν καὶ αἱ λοιπαὶ ἐν ἄλλαις εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις. Ἡ ἐποποιία τῆς Ἀλῶπεκος, ὡς κοινῶς λέγεται, (γαλλιστὶ *Le Roman du Renart*, γερμανιστὶ *Reinhart Fuchs* κλπ.), διαιρεῖται εἰς πολλοὺς κλάδους, ὧν τινὲς ἀσθενέστατα ἀλλήλοις συνδέονται, διότι ἐν γένει τὸ ποίημα εἶναι ἔργον πολλῶν διαπλασάντων ἀρχαιοτέρους μύθους καὶ ἐνιαχοῦ νεώτερα προσθέντων ἐπεισόδια. Περιστρέφεται δὲ κυρίως εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν πανουργιῶν δι' ὧν ὁ πονηρὸς Renart, (ὡς ἐπονομάζεται ἡ ἀρσενικοῦ γένους ἐν ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις ἀλώπηξ), ἐταλαιπώρει τὸν εὐθὺν συγγενῆ του λύκον Ἰσεγγρίνον, τὰς περὶ τούτων ἀποφάσεις τοῦ βασιλέως Λέοντος, καὶ διάφορα ἄλλα κωμικὰ συμβεβηκότα τῆς ἄρκτου, τοῦ ὄνου, τοῦ ἀλέκτορος κλπ.

Τῆς ἐποποιίας ταύτης πολλὰ ἔχνη διετηρήθησαν ἐν Ἑλλάδι ἐν δημῶδεσι πρὸ πάντων παραμυθίαις. Τὸ πολλάκις ἐν Ἀθήναις χάριν τῶν παίδων δημοσιευθὲν *Παραμῦθι τῆς ἀλουποῦς* ἀφηγεῖται μὲ ἀσημάντους διαφορὰς ἓνα τῶν κλάδων τῆς ἐποποιίας, ἐν πολλαῖς εὐρωπαϊκαῖς παραλλαγαῖς εὐρισκόμενον· ἕτερον ἀνέκδοτον παιδικὸν παραμῦθιον περὶ λύκου καὶ ἀλουποῦς περιέχει ἰκανὰ ἐπεισόδια, ὧν τὰ πλεῖστα μὲν περιέχονται ἐν ταῖς λοιπαῖς εὐρωπαϊκαῖς παραλλαγαῖς, τινὰ ὅμως εἰσὶν ὅλως πρωτότυπα. Εἰς τὴν τάξιν τοῦ κύκλου τοῦ ἔπους τούτου δύναται ν' ἀναχθῇ καὶ μεσαιωνικόν τι ἑλληνικὸν ποίημα, ἐπιγραφόμενον *Παιδιόφραστος διήγησις τῶν τετραπόδων ζῴων*, δημοσιευθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ κ. Wagner ἐν τῇ πρὸ τριετίας ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσῃ *Συλλογῇ μεσαιωνικῶν ἑλληνικῶν ποιημάτων* (*Carmina graeca medii aevi*). Ἡθέλομεν ὅμως ἀπομακρυνθῇ τοῦ θέματος ἡμῶν, ἐπιχειροῦντες ἀναλυσιν τούτων ὅπως καταδείξωμεν τὴν σχέσιν, ἣν ἔχουσι μετὰ τοῦ ἔπους τοῦ Ρενάρτου. Διὰ τοῦτο περιοριζόμεθα ἤδη ἀπλῶς εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς *Φυλλάδας* τοῦ Γαδάρου, ἥτις μόνη ἐκ πάντων τῶν ἄλλων διετηρήθη ὡς δημῶδες ἀνάγνωσμα.

Ἡ φυλλάδα αὕτη φέρει τὴν ἑμμετρον περιγραφὴν

Γαδάρου Λύκου κ' Ἀλουποῦ· διήγησις· χαρὶς.

Ὁ Βρετὸς ἐν τῷ Καταλόγῳ του καταγράφει μίαν μόνην ἐκδοσιν (ἐν Ἑνετίᾳ 1760), μὴ δυνηθεὶς νὰ εὕρῃ τὴν πρώτην ἢ προγενεστέραν ἐκείνης, διότι φυσικῶς τῷ λόγῳ φυλλάδις τοιαῦτα δὲν διατηροῦνται ἐπὶ πολὺ. Σημειοῖ δὲ ἐσφαλμένως ὅτι εἶναι ποιημάτων «πληρὲς σαρκασμοῦ κατὰ τινος σκτυρίζομένου ὑπὸ τοῦ ἀνωμένου συγγραφέως», ἀπὸ τοῦ ὅρος δὲ καὶ τὴν διάλεκτον οὐχὶ λίαν βραχίμως εἰκάζει ὅτι εἶναι ποίημα Κερκυραίου τινός.

Σκοπὸς τοῦ στιχουργοῦ εἶναι νὰ διηγηθῇ, ὡς ἀρχόμενος λέγει,

Ὁ λύκος μὲ τὴν ἀλουποῦ πῶς ἐπῖαν τὸ φαρμάκι, πῶς ἤτονε ἡ ἀφορμὴ πῶς ἐκαταπιστήκαν, καὶ τί νοθέλλα πάθασιν καὶ πῶς ἐντροπιστήκαν.

Ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ ἐπαθον ἀπὸ τὸν γάδαρον, ὃν σημειωτέον ἐν παρόδῳ ἄπαντες σχεδὸν οἱ τὴν φυλλάδα ταύτην ἀναφέροντες ξένοι, ἀπὸ τοῦ λεξικογράφου Δουκαγγίου μέχρι τοῦ Grimm καὶ τοῦ Gidel, μὴ ἐννοήσαντες τὴν λέξιν μεταφράζουσιν ἡμίονον. Ὁ Γάδαρος «ὁ κκαττρονεμένος, πάντοτε κκαρορίζικος καὶ κκαρπονεμένος», ἔλαχεν εἰς αὐθέντην κκαὸν καὶ δῖςτροπον. Ὑπέρογκα ἦσαν τὰ θάρη, ἅτινα ἔφρεν, ἐδέρετο ἀδιακόπως, ἡ δὲ τροφή του ἦν ἀθλιωτάτη· ἐπὶ τέλους ἐνεκα τῆς ὑπερβολικῆς κκαουχίας ἐξησθένησε τοσοῦτον, ὥστε ὁ κύριός του ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἀφίσῃ μίαν Κυριακὴν ἐλεῦθερον νὰ ἐντρυφήσῃ εἰς τὸ λειβάδιον θόσκων καὶ ἀναπαύομενος. Ἀλλὰ καὶ οὕτως αἱ συμφοραὶ αὐτοῦ δὲν ἔπαυσαν. Εἰς τὸ ἄκρον τοῦ λειβαδίου ἐκείνου εὐρίσκετο δάσος μέγα, ἐν ᾧ λιμώττοντες ὁ λύκος καὶ ἡ ἀλώπηξ συνεσκέπτοντο πῶς νὰ κατευνάσωσι τὴν πείνάν των. Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ κάμωσι συντροφίαν καὶ νὰ εἰσελθῶσιν εἰς τὸ λειβάδιον ὅπως εὕρωσι τυχὸν ἐν αὐτῷ κυνήγιόν τι. Ἐκεῖ ἀπαντῶσι τὸν γάδαρον καὶ συνομολογοῦσιν τὸν ὄλεθρόν του. Πλησιάζουσι καὶ προσκαλοῦσιν μειλίχως αὐτὸν, τὸν προσκαλοῦσι δὲ νὰ ὑπάγῃ νὰ τοὺς ἐπισκεφθῇ εἰς τὴν ὠραίαν κκατοικίαν, ἣν εἰς τὸ δάσος ἔχουσιν. Ὁ γάδαρος ὅμως

1. Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως ταύτης πολλὰ ἐγράψαν ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ξένων· τινὲς προέτεινον μεταξὺ τῶν ἄλλων τὴν κωμικὴν παραγωγὴν ἐκ τοῦ *καὶ ἐρεσθα*. Προτιμότερα ὅμως πασῶν εἶναι ἡ τοῦ Κοραῆ, ἐκ τοῦ γὰρ ὁ, ὡς παρ' ἀρχαίους ἐλέγετο ἰχθὺς τις, ὅστις καὶ ἄλλως ὅν ος ἐκαλεῖτο. Οὐχὶ ἄγγετον φαίνεται καὶ τῷ παρὰ Σουῖδα ἀναφερόμενον ὅτι πολλοὺς ὄνους παρήγε τὸ νησίδιον Γαδὸς παρὰ τὰ Κύθηρα. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ κατὰ πρῶτον παρὰ Διογενιανῶν, συγγράφει τοῦ δευτέρου μ.Χ. αἰῶνος· «Καλαμαράδικος γάδαρος» ἐπὶ τῶν μεγάλων τοιοῦτοι γὰρ οἱ ἐκεῖ (:) ὄνοι. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ παροιμία αὕτη προσετέθη ὑπὸ μεταγενεστέρου τινὸς συγγραφέως. Ἀξίον σημειώσεως νομίζομεν εἶναι, ὅτι ἐν τῇ βεργαλικῇ γλώσσῃ, ἥτις ἔχει πρὸς τὴν σανακριτικὴν τὴν αὐτὴν σχέσιν, ἣν ἡ ὀμιλουμένη νῦν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, ὁ ὄνος λέγεται γ κ α δ α ρ α τὴν πληροφορίαν ταύτην ἀφείλω εἰς τὸν φίλον μου κ. Ι. Πρωτόδικον.

ἐννοεῖ τὴν κακὴν ἐκδοσιν τοιαύτης ὑποθέσεως καὶ ἀντιτείνει, πρῶτον μὲν προβάλλων τὴν ἀσθενείαν καὶ ἐλασινότητά αὐτοῦ ἐκ τῶν ταλαιπωριῶν αἱ ὑπέστη, εἶτα δὲ πλαγχίως ἀπειλῶν αὐτοὺς διὰ τοῦ αὐθέντου του. Φύγετε, λέγει, ἄρχοντες· ἐπειδὴ σὰς ἀγαπῶ πολὺ καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ πάθῃτε τι κακὸν σὰς εἰδοποιῶ ὅτι ὁ αὐθέντης μου εἶναι φοβερὸς κυνηγός, καὶ ἤδη περιπολεῖ τὸ δάσος, μετὰ ἀγέλης ἰσχυρῶν καὶ ἐπιφύλων σκύλων. Καὶ ταῦτα μὲν ἔλεγεν ὁ Γάδαρος, ὅπως τοὺς φοβίσῃ, ἡ πονηρὰ ὅμως ἀλώπηξ δὲν ἐμπίπτει εἰς τὴν παγίδα· ἀλλὰ πλήρης ὀργῆς ὀνειδίζει τὸν γάδαρον, θελήσαντα νὰ ἐξαπατήσῃ νοημονέστερον αὐτοῦ ζῶα.

Μηδὲν θάρρη, κύρ Γάδαρε, δὲ' εἰμμεστεν ἐργάταις ἀπὸ κκαίνους τοὺς ἄγροικους καὶ τοὺς κκακούς· χωριάταις. Ἐγὼ μαι ἀττρονόμειστα, ἐγὼ μαι καὶ μαντεῦτρα καὶ τοῦ κύρ Λέου τοῦ σοφοῦ ἐγὼ μαι μαθεῦτρα. Ἐγὼ μαι διδασκάλισσα τοῦ λόγου καὶ τοῦ μύθου, καὶ αὐτὸν τὸν νομοκάνονα ἤξεῦρω τον ἐκ στήθου.

Ἀλλ' ὅπιν λαμβάνουσα τὸ ἀπαίδευτον καὶ ἄγροικον αὐτοῦ, δὲν θέλει νὰ τὸν τιμωρήσῃ, τὸν προσκαλεῖ δὲ τοῦναντίον νὰ γίνῃ σύντροφος ἀμφοτέρων καὶ νὰ μεταβῶσιν ὁμοῦ εἰς ἀνατολήν ὅπως τοκίσωσι τὰ χρήματα ὅσα μεθ' ἐκυτῶν φέρουσιν, ἐξ ὧν ὑπόσχεται καὶ αὐτῷ ἀνάλογον μερίδιον ἐκ τῶν κερδῶν. Ὁ Γάδαρος μὴ δυνάμενος νὰ πράξῃ ἄλλως ὑποκύπτει, οὕτω δ' ἐπιβαίνουσιν ἐπὶ μιᾶς λέμβου, ἣν εὕρον εἰς τὴν ἀκτὴν, ἵνα μεταβῶσιν εἰς τὴν ἀντίπεραν Ἀνατολικὴν παραλίαν. Διὰ κλήρου δὲ μὲν Λύκος διορίζεται ναύκληρος, ὁ δὲ Γάδαρος πιλότος. Ἡ Ἀλουποῦ πάντοτε εὐρίσκει ἀφορμὴν νὰ ὀργίζεται ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Γαδάρου καὶ ἀδιακόπως ὀνειδίζει αὐτόν. Τέλος δὲ τὸν κατηγορεῖ ὅτι ἔλασε τὸν δρόμον καὶ ἀντὶ νὰ τραβᾷ κατὰ τὴν τραμουντάτα τοὺς πῆγες πὲρ πονέντες καὶ γκαρμένισάν τους τὰ νερά ὡς μίλια δέκα πέντε. Ἐνθυμηθεῖσα δὲ καὶ ἐν ὄνειρόν της, προβλέπει ἄφρευκτον τὸν ὄλεθρον καὶ προσκαλεῖ νὰ ἐξομολογηθῶσιν ἀλλήλοις τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν, ἀναμνησκόμενοι τὴν τελευταίαν ὥραν.

Ὁ Λύκος, μὴ ἐννοήσας τὸ τέχνασμα τῆς πανούργου συντρόφου του, ἄρχεται πρῶτος ἐν ταρχῇ καὶ φόβῳ ἀφηγοῦμενος εἰς τὴν Ἀλῶπεκα τὸν αἰμοδόρον βίον ὃν διῆγε· προσθέτει δὲ ὅτι μετὰ τὸν διὰ τὰς ἀμαρτίας του πολλάκις ὑπάγει εἰς τὸ θουνόν, βάζεται εἰς τὰ μαῦρα καὶ γίνετα καλόγηρος. Ἀκούσασα ἡ Ἀλουποῦ κατὰ νύξιν τοιαύτην δὲν ἔχει λόγους νὰ ἐκφράσῃ τὸν θαυμασμόν αὐτῆς· τὴν εὐλογεῖ, τὸν συγχωρεῖ καὶ ἐξομολογεῖται καὶ αὕτη. Διηγείται πόσον κακὸν προξενεῖ εἰς τὰς ὀρνίθας, τὰ κρυφοκλεψίματα καὶ τὰς πανουργίας αὐτῆς· δι' ἣν ὅμως κυρίως τὴν τύπτει ἡ συνειδήσις· ὅτι πτωχῆς τινὸς χήρας ἤρπασέ ποτε τὴν μόνην ὀρνιθά της, ὑποκρίθεισα ὅτι ἦτο ὁ προσφιλέτης τῆς γραίας

γάτος, μεθ' οὗ ὁμοιάζει κατὰ τὸ χρώμα. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἐπίσης μετανοοῦσα διὰ τὰ ἀμαρτήματα της, ἐζήτησε τὴν ἄφεσιν αὐτῶν ἐν τῷ μοναχικῷ σχήματι.

Καὶ ἀναβαίνει τὸ θοῦνι νὰ πῶ τὴν προσευχήν μου, πρὸς τὰ κακὰ ποῦ ἔκαμα νὰ σώσω τὴν ψυχὴν μου. Ἐνδύνομαι τὰ ῥάσα μου, κουρεύω ἀπατὴ μου, διστῶ σταυρὸν καὶ πατερμὰ, φορῶ καὶ τὸ μαντί μου. Καὶ δεῖχνω μεγαλόσχημη καὶ μοιάζω σὰν Γουμένη, κ' εἰς τὴν καρδίαν μου πονηριὰ ποσῶ, δὲν ἀπομένει.

Ὁ λύκος, ὅστις φαίνεται ἡρξάτο ἐννοῶν τὴν μηχανορραφίαν, προσποιεῖται καὶ αὐτὸς τὸν σφόδρα συγκεινημένον, περιβάλλει τὴν ἀλώπεκα μετὰ δακρύων ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτοῦ καὶ τὴν συγχωρεῖ. — Ὅταν ἦλθεν ἡ σειρὰ τοῦ Γαδάρου, τὸ ταλαίπωρον ζῶον οὐδὲν συνηθάνετο βαρύνον τὴν συνειδήσιν του· ἀλλ' ὁ Λύκος ἐστέκετο βαστῶν χαρτὶ καὶ καλαμάρι, ὅπως σημειώσῃ τὴν ἐξομολόγησιν αὐτοῦ. Ἦναγκάσθη λοιπὸν ὁ Γάδαρος νὰ ἐξομολογηθῇ ἐλαφρότατόν τι παράπτωμα ὅπερ ἐνόμισεν ὅτι εἶχε ποτε διαπράξει.

Ἐμένα ὁ ἀφέντης μου ἔπιανι κ' ἔστρωνέ με, καὶ μέσα τὸ μεσένικτον ἔς τὸν κόπον ἔδανέ με. Καὶ φόρτωνέ με λάχανα, σέλινα καὶ ἀντίδια, σπανάκια, μαρουλόφυλλα, ῥάπανα καὶ κρεμμύδια. Κ' ἐγὼ ἀπὸ τὴν πενία μου, ὁποῦχα σὰν τὸν σκύλο, ἐγύριζα τὸ στόμα μου κ' ἤρπουν κομμάτι φύλλο. Αὐτὸς δ' ἂν ἦτον ἄτυχος, πάντα ἐτίγλιζε με, καὶ ὡσάν με ἤθελεν ἰδεῖ, κακὰ ἐράδιζε με.

Ἡ Ἀλουποῦ ὀργίζεται, διότι νομίζει ὅτι ὁ Γάδαρος ἐκ φόβου ἀποκρύπτει τὰ ἀμαρτήματά του· ὅταν ὅμως αὐτὴ τε καὶ ὁ Λύκος εἶδον ὅτι δὲν δύνανται δι' ἄλλο τι νὰ ἐνοχοποιήσωσι τὸ ἄκακον καὶ ἀπόνηρον ζῶον, στρέφεται ὁ Λύκος καὶ λέγει πρὸς τὴν Ἀλουποῦ νὰ ἐρευνήσῃ εἰς τὸν Νομοκάνονα πῶς τιμωρεῖται τὸ ἐγκλημα ἐκεῖνο. Τότε ἡ Ἀλουποῦ,

Τότες τὸν Λύκον ἔκραξε καὶ στάθηκε κοντά της, ὀρίζει καὶ τῆς φέρνους τὸν νόμον ἐμπροσὰ της. Καὶ με πολλὴν εὐλάβειαν ἀνοίγει καὶ διαβάσει, καὶ τότε τὸν κύρ Γάδαρον γυρίζει κ' ἀτιμαζει.

— Ἀφωρισμένε Γάδαρε καὶ τριακαταραμένε, αἰρετικὲ καὶ πῖθουλε, ἀναθεματισμένε, νὰ φῆς τὸ μαρουλόφυλλο ἐκεῖνο χωρὶς ξετί; Καὶ πῶς δὲν ἐπινίγηκαμε ἔς τὸ τοῦτο τὸ ταξεῖδι! Ἀλλ' ὅμως, ἀσεβέστατε, κάμε νὰ το κατέχης, ὁ νόμος κατὰ πῶς 'μιλεῖ πλέον ζωὴ δὲν ἔχεις. Ὡς τὸ ἐβδόμον κεφάλαιον τὸ ἡῤῥηκα γραμμένον νᾶναι κομμέν' ἢ χέρα σου, τὸ 'μάτι εὐγαλμένον, καὶ πάλιν ἔς τὸ δωδέκατον κεφάλαιον τοῦ νόμου λέγει νὰ σὲ φουρκίσωμεν ἐγὼ κ' ὁ Σύντεκνός μου.

Ὁ Γάδαρος ἐνόησεν ὅτι οὐδεμία ἐλπίς τῷ ἐναπελείπετο, ὅπως μεταβάλλῃ τὴν ἀπόφασιν τῶν δολίων συντρόφων του. Κατέφυγε λοιπὸν εἰς εὐφυὲς ἐπινόημα, ἵνα ἀπαλλαγῇ αὐτῶν. Πραπονηθεὶς κατάνυξεν μεγάλην, προσεκάλεσε πλησίον αὐτοῦ τὸν Λύκον, καὶ τῷ εἶπεν ὅτι μέλλων ν' ἀποθάνῃ δὲν ἐπεθύμει ν' ἀφίσῃ νὰ συναπολεσθῇ μετ' αὐτοῦ πολυτίμον τι χάρισμα, κληροδοτηθῇ αὐτῷ ὑπὸ τῶν γονέων του. Εἶχε

δὲ τὸ χάρισμα τοῦτο ὅπισθεν τῶν ποδῶν του, καὶ ὅποιος μόνον τὸ ἰδῇ, τὸ χάρισμα 'ποῦ λέγω, ὅλοι του οἱ ἀντίδοκοι φεύγουσι σοῦ ὁμνέγω. Ἀκούει, θλέπει καὶ μακρὰ, σαράντα 'μερῶ στράτα, κ' εἰπὲ βροπὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ 'γροικάζει τὰ μαντάτα.

Ὁ Λύκος καὶ ἡ Ἀλουποῦ δὲν καταλαμβάνουσι τὸ τέχνασμα διὰ πολλῶν κολακειῶν καὶ ὑποσχέσεων πειρῶνται νὰ πείσωσιν αὐτὸν νὰ τοῖς τὸ μεταδώσῃ, βουλευόμενοι ἐν κρυπτῷ νὰ τὸν θανατώσωσι μετὰ ταῦτα καὶ νὰ εὐωχηθῶσιν ἐκ τοῦ σώματός του. Ὁ Γάδαρος τότε διατάσσει τὸν Λύκον καὶ τὴν Ἀλουποῦ γονυκλινεῖς καὶ προσευχόμενοι νὰ σταθῶσιν ἀναμένοντες τὴν μετάδοσιν τοῦ θείου χαρίσματος. Γονατισάντων δ' αὐτῶν δι' ἰσχυρῶν λακτισμάτων ἀνατρέπει τὸν Λύκον καὶ τὸν ῥίπτει εἰς τὴν θάλασσαν, ἐν ᾧ δ' ἐτοιμάζεται νὰ τιμωρήσῃ ὁμοίως καὶ τὴν Ἀλουποῦ.

Αὐτὴ, σὰν εἶδε κ' ἔγινεν ὁ Γάδαρος φρενίτης, ἔς τὸ πέλαγος ἐγκρέμνησε κ' ἔπεσε μοναχὴ της. Ἐπῆράν τὴν τὰ κύματα ἔς τὸν Λύκον τὴν εὐγάλα, καὶ ἀπὸ τὸν φόβον 'πῶλαθε ἐφώναξε μέγας.

Ἀνταμωθέντες οἱ δύο σύντροφοι διηγούνται ἀλλήλοις τὴν συμφορὰν ἣν ἔπαθον παρὰ τοῦ Γαδάρου, καὶ ὁμολογοῦσιν ὅτι ὅταν ὑπερβολικὴ εἴναι ἡ ἀδικία καὶ ἡ καταπίεσις καὶ αὐτὰ τὰ μωρότερα ζῶα ἐκ τῆς συναισθήσεως τοῦ δικαίου τῶν προσκετῶνται ἱκανὴν νοημοσύνην, ὅπως ἀντιστῶσιν ἀποτελεσματικῶς. Τὸ ποιημάτιον καταλήγει διὰ στίχων, ἐν οἷς ἐγκωμιάζεται ὁ Γάδαρος:

Χαρά ἔς ἐσέ, κύρ Γάδαρε, καὶ με τὴν φρόνησίν σου, γιὰτὶ με γνῶσιν ἔφυγες με τὴν προτίμησίν σου. Ὡ Γάδαρε, κύρ Γάδαρε, Γάδαρος πλιὸ δὲν εἶσαι, πρέπει γιὰ τοῦτο 'πῶκαμες πάντοτε νὰ 'παινῇσαι. Θαρρῶ γιὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ Γάδαρον δὲν σὲ κρίζουν, ἀλλὰ ὡς τιμιώτερον, Νίκο σὲ ὀνομάζουν. Τὸ ὄνομα ἐκέρδησες αὐτὸ με πονηρίαν καὶ τὴν ζωὴν σου ἔγλυσες ἀπαῦτα τὰ θηρία.

Τοιαύτη ἡ χάρισσα διήγησις τοῦ Γαδάρου, τοῦ Λύκου καὶ τῆς Ἀλουποῦς ἡ στιχουργία αὐτῆς εἶναι ὁμαλὴ, οὐδαμῶς δ' ἀμοιρεῖ εὐφυΐας, εὐφυΐας ὅμως χυδαίας καὶ θανατοῦσα τὰ πολλὰ. Δυνάμεθα δὲ καθόλου εἰπεῖν, ἐν συγκρίσει κρίνοντες πρὸς τοὺς Εὐρωπαῖκούς κλάδους τοῦ ἔπους τοῦ Ρενάρτου, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ διάπλασις εἶναι ἡ ἐπιτυχέστερα. Ὁ Γρίμμ εἰκάζει ὅτι τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο τῆς ἐποποιΐας, μὴ εὐρισκόμενον ἐν μηδεμιᾷ τῶν ἄλλων παραλλαγῶν, συμπληροῖ κενόν τι τῆς ἀρχαιοτέρας γερμανικῆς διαπλάσεως, ὅπου ἀναφέρεται μόνον συντροφία τις τῆς ἀλώπεκος μετὰ τοῦ ὄνου, τὰ δὲ λοιπὰ ἐλλείπουσιν. Ἐν γένει δὲ πολλὰς ὁμοιότητας ἀπαντῶμεν ἐν τῇ Φυλλάδᾳ τοῦ Γαδάρου μετὰ τῶν ποιημάτων, τῶν ἀποτελούντων τὸν κύκλον τοῦ περὶ Ρενάρτου ἔπους. Λατινικόν τι ποίημα τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, ὁ Μετανοητής (Poenitentiarius) ἐπιγραφόμενον, ἔχει τὴν αὐτὴν θάσιν μετὰ τὴν. Ὁ λύκος, ἡ ἀλώπηξ καὶ

ὁ ὄνος συνελθόντες ποτὲ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐξομολογούνται ἀλλήλοις τὰ ἀμαρτήματά των· τὰ τοῦ λύκου ἀφίεισι κατανυκτικῶς ἡ ἀλώπηξ καὶ τὰ ταύτης ὁ λύκος, ἀλλ' ἀμφοτέρω φρίττουσιν ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῶν ἐλαφρῶν καὶ ἀθωοτάτων πλημμελημάτων τοῦ ὄνου καὶ διαμελίσαντες τρώγουσιν αὐτόν. Ὁ λύκος καὶ ἡ ἀλώπηξ λαμβάνουσι τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ ἐν πολλαῖς ἄλλαις εὐρωπαϊκαῖς παραλλαγαῖς, πανταχοῦ δὲ τῆς ἐποποιΐας εἰσὶ τὰ δύο ταῦτα ζῶα τὰ πρωταγωνιστοῦντα πρόσωπα. Ὡς ἐν τῷ ἑλληνικῷ ποιήματι καὶ ταῖς δημοτικαῖς παραμυθίαις, ὁ λύκος καὶ ἡ ἀλώπηξ ἀποκαλοῦσιν ἀλλήλους συντέκνους καὶ ἐν ταῖς λατινικαῖς καὶ ταῖς γερμανικαῖς παραλλαγαῖς, ἐν δὲ τῇ λιθουανικῇ γλώσσῃ ἡ ἀλώπηξ καλεῖται κουμπάρος. Ἡ δὲ λύσις τῆς διηγήσεως, ὡς ἐν τῇ Φυλλάδᾳ τοῦ Γαδάρου φέρεται, ἐλήφθη ἐξ αἰσωπεύου τινὸς μύθου· κατὰ τοῦτον ὁ λύκος περιτυχὼν ὄνῳ, ἐν τῷ ποδὶ ἄκανθαν ἐμπεπηγμένην ἔχοντα, ἤθελε νὰ κατὰφάγῃ αὐτόν· ὁ ὄνος συγκατατίθεται, μίαν δὲ χάριν μόνον παρὰ τοῦ λύκου ζητεῖ, νὰ ἐξαγάγῃ οὗτος πρῶτον παρὰ τοῦ ποδός του τὴν ἄκανθαν, ὅπως μὴ ἀλγῶν ἀποθάνῃ. Ὁ λύκος τὴν ἐξάγει διὰ τῶν ὀδόντων, οὕτω δὲ χάσκοντα λακτίζει εἰς τὸ πρόσωπον ὁ ὄνος καὶ φεύγει, συνθλάσας ῥίνα καὶ μέτωπον καὶ ὀδόντας· ὁ λύκος ἐννοεῖ τὴν μωρίαν ἣν ἔπραξε καὶ μέμφεται ἑαυτὸν, ὅτι μάγειρος ὢν, τὸ πρῶτον νῦν ἠθέλησε καὶ ἱππίατρος νὰ γείνη. Τὸν μῦθον τοῦτον ἐμυθήθησαν τὰ πλεῖστα τῶν περὶ Ρενάρτου ποιημάτων, ἀλλὰ μὲν φοράδα, ἀλλὰ δὲ πῶλον ἀναφέροντα ἀντὶ τοῦ ὄνου.

Ὁ Gidel ἀναφέρει μῦθον τινὰ τοῦ ἰταλοῦ Στραπαρόλα ἐν ταῖς *Nuξιν* αὐτοῦ, σχεδὸν ἀπαράλλακτον ὑπόθεσιν ἔχοντα. Ἐν τούτῳ τὸ φοβερὸν ἀμάρτημα τοῦ ὄνου συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἀντὶ λαχναροφύλλου τρώγει δύο ἢ τρία κάρφη ἀχύρου ἐκ τοῦ ὑποδήματος τοῦ κυρίου του, ἐφ' ᾧ μετὰ φρίκης ὁ λύκος καὶ ἡ ἀλώπηξ ἀναφωνοῦσιν ὅτι ἄξιός ἐστιν ὁ ὄνος θανάτου, διότι ἐκ τούτου ἐκρουλόγησεν ὁ κύριός του καὶ ἀπέθανεν. Παραπλησίαν τινὰ ὑπόθεσιν ἔχει καὶ μῦθός τις τοῦ Λαφονταίν (Les aminaux malades de la peste), καὶ ἕτερος παρὰ τῷ Guillaume Guérault (*Emblèmes*, Lyon, 1553.)

Ἐκτὸς τῶν ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεων τῆς Φυλλάδας τοῦ Γαδάρου ἐδημοσίευσεν ἱκανὰ μέρη αὐτῆς ὁ γερμανὸς Ἑλληνιστὴς Ἐλισσεν, ἀνάλυσιν μακρὰν αὐτῆς ὁ Gidel ἐν τῷ προμνημονευθέντι συγγράμματι του, ὁλόκληρον δὲ ὁ Βάγνερ (*Carmina graeca medii aevi*) ἐκ χειρογράφου τῆς Βιέννης καὶ ὁ Ἰάκωβος Γρίμμ ἐν *Ἐπιστολῇμαίᾳ διατριβῇ πρὸς Κάρολον Λάχμανν* περὶ τοῦ *Reinhart Fuchs* (Send schreiben an K. Lachmann über Reinhart Fuchs. Ἐν Λειψίᾳ, 1840), συνοδεύσας τὴν ἐκδοσιν ταύτην διὰ προ-

λεγόμενων, σημειώσεων καὶ λεξιλογίου. Καίτοι δ' ὁ Ἰάκωβος Γρίμμ ἦν περὶ τε τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἑλληνικὴν λίαν ἐντρίβης, ὑπέπεσεν ὅμως ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ εἰς λάθη γλωσσικὰ σπουδαιότατα, μαρτυροῦντα πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀνάγκη συντάξεως πλήρους λεξικοῦ τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, ἀφ' οὗ μόνον ἄξια λόγου βοηθήματα εἶναι τὸ Γλωσσάριον τοῦ Δουκαγγίου, τὰ Ἀττικὰ τοῦ Κοραῆ καὶ τὸ λεξικὸν τῆς ὁμιλουμένης τοῦ Βυζαντίου. Ἐκ τῶν σφαλμάτων τούτων περιεργείας χάριν σημειοῦμεν ἐνταῦθα μερικά· τὸ ἀναφθὸς ἐξηγεῖ μὴ ἀναμμέρος ἐκ τοῦ στερητικοῦ α καὶ ἀπτός παράγων· τὸ διαάκχιον ἐξηγεῖ ξίφος καὶ συγκρίνει πρὸς ὁμοίους σλαβικὰς καὶ βοημακὰς λέξεις· τὸ κομάσι (ὀρνιθὼνα) ἐκλαμβάνει ὡς κώμην μικράν· τὸ τυπογραφικὸν λάθος κρίτον (ἀντὶ χρεῖ τον= χρεῖ αὐτόν) μὴ δυνάμενος νὰ ἐρμηνεύσῃ, ἐπιφέρει σωρεῖν παρκατηρήσεων, ὧν ἡ μία κωμικωτέρη τῆς ἄλλης· ἀλλὰ καὶ εἰς τοκήεσαν ἢ τοκάδα ἀμνάδα μεταμορφοῖ τὸ κακῶς γεγραμμένον τόκουσα (σὰν τῶκουσα=τὸ ἡκουσα).

Ὁ Γρίμμ ὑποθέτει ὅτι ἡ Φυλλάδα τοῦ Γαδάρου μετεφράσθη ἐκ τῆς ἰταλικῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετὰ τὴν *IE'* ἑκατονταετηρίδα· πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τούτου φέρει τὴν πληθὺν τῶν ἰταλικῶν λέξεων, τοὺς ἐν ἀρχῇ ἀναφερομένους λομβαρδικούς κύνας, τὴν λέξιν Περδίτσης· ἣν παράγει ἐκ τοῦ perdica, καὶ τὸ ὁμοιοτέλεστον τῶν στίχων. Ἀλλ' οἱ λόγοι οὗτοι εἰσὶν ἀσθενέστατοι καὶ καθ' ὁλοκληρίαν ἀπορριπτέοι· ἰταλικῶν λέξεων ὁρίθουσιν ἅπαντα τὰ εἰς κοινὴν γλῶσσαν ἐν Βενετίᾳ ἐκδοθέντα ἑλληνικὰ βιβλία ἀπὸ τοῦ *IE'* αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν· οἱ κύνες τῆς Λομβαρδίας ἦσαν γνωστοὶ τοῖς βυζαντινοῖς, ἡ δὲ λέξις Περδίτσης εἶναι ἡ ἑλληνικὴ λέξις πέρδιξ μεθ' ὑποκοριστικῆς καταλήξεως συνήθους παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς· τὸ ὁμοιοτέλεστον τῶν στίχων ἀποδεικνύει μὲν ὅτι ἐποιήθη μετὰ τὸν *IE'* αἰῶνα, οὐχὶ ὅμως ὅτι μετεφράσθη. Μόνον ἐν ἐνὶ χωρίῳ, διαλαθόντι τὴν προσοχὴν τοῦ Γρίμμ, ἐνυπάρχει ξενισμός· ἡ ἀλουποῦ ἀφ' οὗ ἤκουσε τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ λύκου,

Ἐθαύμασεν, ἐπαίνεσε καὶ ἀπομύρωσέ τον.

τὸν στίχον τοῦτον, ὑπαινισσόμενον ἐν πῶν δογμάτων τῆς λατινικῆς θρησκείας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γράψῃ ὀρθόδοξος χριστιανός, ἀλλ' οὐδὲ καὶ νὰ ἀφίσῃ εἰς τὴν μετάφρασιν ἃν ἐκ ξένου κειμένου μετέφραξεν.

Ἡ Φυλλάδα τοῦ Γαδάρου ἐγράφη νομίζομεν κατὰ μίμησιν ἀρχαιοτέρου ἑλληνικοῦ στιχουργήματος, τοῦ *Συναξαρίου τοῦ τιμημένου Γαδάρου*. Τὸ συναξάριον τοῦτο, ὅπερ ὁ Λαμπέσιος ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Βιέννῃ βιβλιοθήκης ἀνέγραψεν ὡς «Συναξάριον περὶ τινος Γαδάρου ἐπιφανοῦς ἐπὶ ἀγιότητι βίου» (!), ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Βάγνερ. Εἶναι

τριετής οὐσα ἀπώλεσε τὴν ὄρασιν· ἐτελεύτησε δὲ ἐν ἡλικίᾳ ἐνὸς καὶ εἴκοσιν ἐτῶν. Ἐξ ἀπαλῶν ἐνύχων ἐπροσπάθησαν οἱ περὶ αὐτὴν νὰ ἀναπτύξωσι καὶ λεπτύνωσι κατὰ τὸ δυνατόν τὰς αἰσθήσεις της, καὶ ἐπέτυχον τῇ ἀληθείᾳ θαυμασίως. Διὰ τῆς ἀφῆς διέκρινεν αὕτη ιδιότητος διαφενεύσας τοὺς ὁρῶντας. Τελείας εἶχεν ὡσαύτως τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν ὄσφρησιν. Ἀπὸ τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαιρᾶς ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ἐὰν οὐρανὸς ἦτο συννεφῆς· ἢ ἀνέφελος, ἐὰν αὕτη διέμενεν ἐν τῷ ἀγρῷ, ἢ ἐν τῇ ὁδῷ, ἐν ὑπαίθρῳ ἢ ἐν κοιτῶνι· ὁ τόνος τῆς φωνῆς της ἐδῆλου αὐτῇ τὰς διαστάσεις τοῦ κεκλεισμένου χώρου, καὶ ἐπομένως ἐμάντευε πόσον μέγας ἢ μικρὸς ἦτο ὁ κοιτῶν. Ἀπαξ ἡ δὲς περιελθούσα μίαν οἰκίαν, εἶχε κατὰ νοῦν ὅλον αὐτῆς τὸ σχῆμα καὶ τὰς διαιρέσεις, ὅπως οἱ ὁρῶντες· ἔλεγε λοιπὸν πρὸς τοὺς ξένους· «προσέξατε· ἐδῶ ἡ θύρα εἶνε χαμηλή· ἐδῶ εἶνε κλίμαξ.» Ἐσπούδασε δὲ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀστρονομίας, τῆς ἀλγέβρας καὶ τῆς γεωμετρίας.

Ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Μονάρχου ὑπάρχει μέγας βύβλος κυνηγός, τὸν ὁποῖον ἐντελέστατα ἐγλύψε τυφλὸς ἐκ Τυρόλου δι' ἀπλοῦ μαχαίριδιου. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἔζη τυφλὸς ὕφαντής, ὁ ὁποῖος εἶχεν αὐτὸς κατασκευάσῃ ἅπαντα τὰ ἐπιπλά τῆς οἰκίας του. Φίλος ὦν τῆς μουσικῆς ἐπεθύμει νὰ νοήσῃ τὸν μηχανισμόν τοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὁργάνου. Ἐν μιᾷ κυριακῇ ἡμέρᾳ, ἀναχωρήσας τοῦ λαοῦ μετὰ τὴν τελετὴν, παρέμεινεν αὐτὸς μόνος καὶ ἔλαθε τοὺς φύλακας. Περὶ μέσας τὰς νύκτας ἤκουσαν οἱ γείτονες μέγαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ θόρυβον καὶ ἐφοβήθησαν. Μετὰ πολλοὺς δισταγμοὺς εἰσῆλθον ἐπὶ τέλους οἱ χωροφύλακες καὶ εὗρον τὸν τυφλὸν ἀσχολούμενον περὶ τὴν ἔρπυναν τοῦ ὁργάνου. Ἡ κυβέρνησις, θαυμάσασα τὴν φιλομαθείαν του παρῶσιν αὐτῷ τὰ μέσα πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ· πολλὰ δὲ παρὰ τοῦ τυφλοῦ τούτου ὕφαντος φιλοτεχνηθέντα ὄργανα κοσμοῦσιν ἔτι καὶ νῦν τὰς ἐκκλησίας ἐν ταῖς νήσοις Μὰν καὶ Ἱερσέη.

Ἐδημοσιεύθη ἐσχάτως ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ κ. Α. Γ. Παπατίτη, γνωστοῦ ἡμῖν καὶ ἐξ ἄλλων συγγραφέων καὶ ἰδίως ἐκ τῶν Etudes sur les Tzighènes ou Bulgariens de l'Empire Ottoman, πολῦτιμον σύγγραμμα, «Βυζαντινὰ μελέται· Τοπογραφικὰ καὶ Ἱστορικὰ», ἐπιγραφόμενον. Καὶ τῶνδ' εἶναι πολῦτιμον, διότι περισσεύμενον εἰς περιγραφὴν τῶν τόπων τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, οὐ μόνον τὰς μέχρι τοῦδε ἀτελεῖς ἢ καὶ ἐσφαλμένας εἰδήσεις ἐπισκευάζει καὶ νέας ἄλλας προστίθισιν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ μέρη τῆς ἱστορίας ἐκ κακοβουλίας, ἀγνοίας ἢ καὶ κοινότητος παραμορφωθέντα, διαλευκαίνει καὶ ἀνορθοῖ.

Ἐφιλοπονήθησαν δὲ ταῦτα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως μετὰ πολυχρόνιον καὶ εὐσυνείδητον μελέτην τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων καὶ τῶν ξένων ἱστοριογράφων, καὶ μετὰ ἐρεῦνας οὐχ ἥττον ἐπιπόνους καὶ συνεχεῖς τῶν σωζομένων λειψάνων τῆς ἀρχαίας πόλεως.

Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ πονήματος τούτου θέλει πείσει, ἐλπίζομεν, καὶ ἐκείνους εἰς οὓς ἐνεφύθησαν ἀβυσαντίστως κατὰ παράδοσιν ἀνθενικὰ πρᾶλῃς, ὅτι, πλὴν τῆς δόξης ἣν

ἐκληρονομήσαμεν παρὰ τῶν ἔργων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐγκατελείφθη καὶ ἑτέρα εἰς ἡμᾶς, ἣν δὲν πρέπει ἀγνωμονοῦντες νὰ παραγνωρίζωμεν.

Ἐπειδὴ κατὰ τὸ σύστημα τῆς Ἑστίας δὲν δημοσιεύονται δι' αὐτῆς βιβλιοκρισίαι, μετατυποῦμεν τὸν Ἐπίλογον τοῦ συγγράμματος, ἀπλῶς προστιθέμενοι, ὅτι ἡ ἐκδοσις μόνου τούτου ἀρκεῖ νὰ τιμῇ τὸν συγγραφέαντα.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ

Ἐν παντελεῖ ἀγνοία τῆς χώρας καὶ τοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν διατελοῦντες ἡμεῖς οἱ ἀπόγονοι, ἀρυόμεθα τὰ περὶ αὐτῶν ἐκ συγγραφέων ξένων, χλευαζόντων ὅτε μὲν τὴν ἀμάθειαν, ὅτε δὲ τὴν ἀτολίαν τῶν ἡγεμόνων καὶ τὴν δουλοπροσύνην τῶν ἀρχομένων. Ταύτην τὴν προαιώνιον κατὰ τῶν Βυζαντινῶν κακοβουλίαν τῶν ξένων, ἐκληρονόμησαν οἱ σημερινοὶ συγγραφεῖς ἐκ τῶν χρόνων τῶν θεομανῶν σταυροφόρων, καὶ τῶν μετέπειτα ἀλλοθρήσκων συγγραφέων. Τοσαύτη δὲ ἡ καταφορά, ὥστε καὶ ἡμεῖς ἄκοντες παρυσυρόμεθα, συγχλευάζοντες καὶ λησμονοῦντες ὅτι εἴμεθα αὐτῶν ἀπόγονοι, αὐτῶν ὁμόθησκοι καὶ ὁμαιμοι. Οἱ πλεῖστοι ἐξ ἡμῶν, οἱ μυκτηρίζοντες τοὺς ἐν Βυζαντίῳ πολιτευομένους, ἀκροθιγῶς μόνον ἐμελέτησαν τὴν πολυετῇ ταύτῃ ἐκπαιδείᾳ, οὐδέποτε καταδεχθέντες νὰ μάθωσι καὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον αὐτῶν, ἐκ τῆς γνώσεως τοῦ ὁποίου κατὰδῆλα γίνονται πολλῶν γεγονότων τὰ αἴτια.

Ὅτι ἡ πικρὰ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν καταφορά, ἐμίανε καὶ τοὺς κορυφαίους ἐξ ἡμῶν, ἀναφέρω τὸν ἀείμνηστον Κοραῆν, πολλάκις κακίζοντα τοὺς Βυζαντινοὺς, τοὺς ὁμοίους αὐτῶν Φαναριώτας, πατρικῶς παραινούντα πάντας τοὺς ὁμογενεῖς, ἵνα ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὴν ζύμην τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Ὡς νὰ μὴ ἤρουν τῶν Βυζαντινῶν τὰ πολυχρόνια παθήματα, καὶ τῶν ξένων συγγραφέων αἱ πικρίαι, ἐπέπρωτο καὶ ἡμεῖς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν χορείαν τῶν πικρῶς καταφερομένων κατὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, θαρραλέως ἐπὶ αἰῶνας ἀγωνιζομένων πρὸς Ἱταλοὺς καὶ Ὀθωμανούς.

Οὐδόλως προτίθεται ἀφηγούμενος τῶν ἐκκλησιῶν τὰ σωτήρια διδάγματα, ἵνα ὑμνήσω τὰς ἐριδας καὶ ἐκτυφλώσεις τῶν βασιλέων τοῦ Βυζαντίου, τὸ ἀτίθαστον τῶν κυβερνωμένων καὶ τὸν ὀκνηρὸν καὶ πολλὰκις ἀκόλαστον βίον μοναχῶν καὶ μοναστριῶν. Ἀναγγέλλω ἐν πάσῃ ἀληθείᾳ, ὅσα ἐδιδάχθη ἐκ τῆς μελέτης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ αὐτῶν βίου, ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι τῆς τελευταίας πτώσεως τοῦ κράτους τῷ 1453.

Πλειότερον τῶν Βυζαντινῶν γραμμάτων μᾶς τέρπουσι τὰ ἔργα τῶν πάλαι προπαιτέρων Ἑλλήνων. Εὐφραίνόμεθα ἀναγινώσκοντες ποιητὰς καὶ πεζογράφους, ἀπαρμύλλους τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν διάνοιν. Δικαίως ἐπὶ τούτοις σεμνυνόμεθα. Πάντων τούτων ἐπιφανέστερον εἶναι, ἐν

τῇ ἀρχαίᾳ τῶν Ἑλλήνων ἱστορίᾳ, τὸ γόητρον τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀκμαῖον καὶ θάλλον εἰς ἔθνος πανταχόθεν ὑπὸ δουλοφρόνων λαῶν περικυκλούμενον. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς Ῥώμης καὶ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, οἱ χριστιανοὶ κατὰ τοὺς πρώτους μάλιστα αἰῶνας, καταδιωκόμενοι, βορᾷ τῶν θηρίων γινόμενοι, καιόμενοι καὶ σκολοπιζόμενοι, ἀπηχθάνοντο τὴν πάλαι πολιτείαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐμίσουν τὰ γράμματα καὶ καλλιτεχνήματα τ' ἀναμιμνήσκοντα τὰ πολλὰ αὐτῶν παθήματα. Ὅθεν οἱ κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐλληνιζόντων αἰῶνες διωγμοί.

Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον τὸν μέγαν, ἡ Βυζαντινὴ πολιτεία ἦτο κρᾶμα Ῥωμαϊσμοῦ καὶ Ἑλληνισμοῦ. Ὑπερίσχυσαν τέλος οἱ Ἑλληνες. Ἡ γλῶσσα ἡ Λατινικὴ τῶν Ἀνακτόρων ἐλησμονήθη, καὶ συνάμα μετὰ τῆς προσερχομένης Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀπαντῶμεν κατὰ πρῶτον εἰς τὰ περισωθέντα τοῦ χρόνου ἐκείνου συγγράμματα τὰς λέξεις ἐλευθερίαν καὶ ἰσότητά. Ἀπὸ τὸν Ἡ' αἰῶνα, ὅταν ἡ Βυζαντινὴ πολιτεία ἦτον ἐλληνικωτέρα τῆς προγενεστέρας, ἀνεφάνη ἐν ὅλῃ τῇ προτέρᾳ αὐτοῦ δόξῃ τὸ οὐδέποτε λησμονηθὲν γόητρον τῆς ἐλευθερίας, καὶ τὸ πρῶτον αὐτοῦ τόλμημα ἦτον ἡ κατὰ τῆς Ῥώμης ἀφοβὸς ἀντίστασις, τόλμημα οὐχὶ τῶν Βυζαντινῶν ἡγεμόνων, ἀλλὰ τοῦ ἀπτοῦτου πατριάρχου Φωτίου. Ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων μέχρι τῆς ἀλώσεως, θαρραλέοι καὶ ἀπτόητοι τοῦ λαοῦ καὶ τῶν συμφερόντων αὐτοῦ ὑπέρμαχοι, ἦσαν οἱ Βυζαντινοὶ κληρικοὶ, τοὺς ὁποῖους ὁ μέγας Γεώργιος καλεῖ ἀγγέλους, παραβαλλομένους μετὰ τῶν ἀλλοθρήσκων κληρικῶν.

Δι' ἡμᾶς τοὺς Ἑλλήνας ἡ ἱστορία τῶν αἰώνων τούτων χρήζει συντόνου μελέτης, διότι ἐκ τῶν χρόνων τούτων ἄρχεται ἡ πάλαι, τὴν ὁποίαν οἱ ἀλλοδαποὶ μέχρι τοῦδε πολλάκις δὲν ἐνόησαν· ὅτι ἐκεῖνοι ἀποκαλοῦσι πῶρως καὶ πεισμονῇ, ἡμεῖς ἀποκαλοῦμεν δόξαν, καὶ μετ' εὐγνωμοσύνης μνημονεύομεν τοὺς ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τοῦ ἔθνους τοσαῦτα πράξαντας εὐκλεεῖς ἄνδρας. Οὐχὶ μόνον ἦσαν θαρραλέοι ὑπέρμαχοι ὁ κληρὸς κατὰ τῶν αἰτήσεων τῆς δύσεως, ἀλλ' ἀφόβως ἐμάχοντο κατὰ τῶν ἀδίκων ἀξιώσεων τῶν βασιλέων καὶ αὐλικῶν. Κατήρτισαν δὲ καὶ ἐκκλησίαν πασῶν καὶ καθολικῶν καὶ διαμαρτυρομένων δημοκρατικωτέρων. Πράγματι, σήμερον, ἡ Χριστιανικὴ ἐκκλησία καὶ ἐδῶ καὶ ἀλλοχόσε, εἶναι Βυζαντινὴ.

Ἐνεκα τῆς τοσαύτης κατὰ τῶν αὐθαιρέτων

1. «Ζήλου γὰρ θεοῦ περίπλεως ὢν ὁ ἀνὴρ (δηλ. ὁ πατριάρχης Πολύευκτος)... διελέγειν καὶ βασιλεῖς οὐκ ἠσχύνετο.» Λέων ὁ Διάκ., Μ. Γλυκᾶς, Νικ. Γρηγοράς. — Περὶ τοῦ Ἀναστασίου, βασιλεύσαντος ἀπὸ 491—518, λέγει ὁ Θεοφάνης· «ὁ δὲ παρὰ νόμος ἀναιδῶς ἔλεγε νόμον εἶναι κελύοντα βασιλεῖα κατ' ἀνάγκην ἐπιπορεῖν καὶ ψεύδεσθαι.»

βασιλέων ὑπερασπίσεως τοῦ λαοῦ, πολλοὶ πατριάρχαι καθιέρησαν, ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, ἐπομπεύθησαν καὶ ἐξωρίσθησαν.

Ἀναφέρω ἐκ τῶν πολλῶν ἐν μόνον γεγονότος τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας, ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Νικήτα Χωνιάτου. Ἀνδρόνικος ὁ τύραννος, ποθὼν ἵνα συνάψῃ γάμον ἀθέμιτον, ἤτησε τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Οἱ ἐκ τῆς συνόδου τινες, «τοὺς περιφανεῖς ἀγυρτεύοντες οἴκους καὶ φιλόχρυσοι καὶ θεοκάπηλοι», παρεδέχθησαν τὴν αἴτησιν τοῦ Ἀνδρόνικου. Τὸν πατριάρχην δὲν ἐτάραξαν αἱ ἀπειλαὶ τοῦ αἰμοδόρου τούτου βασιλέως, καταφρονούντος αἰλῶν καὶ κληρὸν «ἀλλ' ἦν (δηλ. ὁ πατριάρχης) ἀτίνακτος ὡς ἐκεῖνος ὁ πρόβος, περὶ ὃν ἀεὶ κύμα ὁρθὸν ἵσταται καὶ ἄλμη περιμορμύρουσα· ὁ δὲ εἰς ἀφρόν διαλύων καὶ μακρὰν κλάειν ἐὼν τὴν ἡχήσσαν θάλασσαν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐστήρικται βάσειος». Οὕτω πολιτευόμενος ὁ πατριάρχης κατὰ τῶν ἀθεμίτων ὁρέξεων τοῦ Ἀνδρόνικου, παρητήθη τοῦ θρόνου καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐγγὺς τῆς Πριγκίπου νῆσον Τερέβινθον.

Οἱ πολιτικοὶ συγγραφεῖς, συγγράφοντες πολὺς ζώντων τῶν βασιλέων, διαστρέφουσι τὰ γεγονότα. Ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς ὅμως ἐγγράφοις, μετὰ πολλῆς παρησίαις ἐπιπλήττονται αὐτοκράτορες καὶ τούτων οἱ συγγενεῖς. Ἀρχόντες ἀδίκως σφετεριζόμενοι τοῦ πένητος καὶ ἀπροστατεύτου λαοῦ τὰ δίκαια, προσκαλοῦνται ἵνα ἀποδώσωσι τὰ σφετερισθέντα. Ἀγρυπνοὶ φύλακες τοῦ λαοῦ, ἦσαν οὐχὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ φαυλόβιοι αὐτῶν ἄρχοντες, ἀλλ' ὁ κληρὸς καὶ ἡ περὶ τὸν πατριάρχην Ἱερὰ Σύνοδος.

Καθ' ὅλην τὴν δύστηνον ἐποχὴν τῆς Λατινοκρατίας, ὑπέφερον ὁ κληρὸς τὰ πάνδεινα ἐκ τῶν ἀλλοθρήσκων ἡγεμόνων καὶ κληρικῶν. Ταῦτα δὲν εἶναι τῶν ἡμετέρων ὑπερβολαί, ἀλλὰ τῶν ἀλλοδαπῶν διηγήσεις. Ἀπεδιώχθησαν οἱ Βυζαντινοὶ ἀφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας ἐκκλησίας καὶ μοναχῶν· μετεκομίσθησαν ἐν Εὐρώπῃ τὰ ἱερὰ κειμήλια, τ' ἀργυρὰ σκεῦη καὶ πλεῖστα λείψανα ἁγίων, μεγάλως ὑπὸ τοῦ λαοῦ τιμώμενα. Πολλοὶ ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ τοῦ Βυζαντίου, περιεφερόντο πτωχοὶ καὶ ἄστεγοι. Ἐνός μὲν ἐπέμενον οὗτοι ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Λατίνων καλουμένην πεισμονῇ, τοσούτῳ ἐκορυφούτο ἡ κατ' αὐτῶν καταφορά. Τούτους πενομένους καὶ χλευαζομένους, οὐδέποτε ἐδελέξαν τῆς δύσεως αἱ προσφοραί.

Μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ κράτους, ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου τῷ 1261, μέχρι τῆς τελευταίας ἀλώσεως, οἱ βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου, ποτὲ μὲν πρὸς τοὺς Ἱταλοὺς, ποτὲ δὲ πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς μαχόμενοι, ὑπ' ἀχρηματίας

1. «Ἰππικὸν δὲ ποιῆσαι· εἰσήγαγε τὸν Ἀρτάβαδον... ἅμα Ἀναστασίῳ τῷ... πατριάρχῃ τυφθέντι δημοσίως καὶ ἐπὶ ὧν ἀντιστρέφει καθιζομένῳ.» Γ. Κεδρηνός.

κατατρυχόμενοι, ¹ μετὰ χαρᾶς πολλάκις ἤκουσαν τὴν ὑπασχνομένην τῶν Ἰταλῶν βοήθειαν, ὑπὸ τὸν ἀμετάβλητον ὄρον τῆς εἰς τὴν Ῥώμην ὑποταγῆς. Ἐν αὐταῖς ἀκόμη ταῖς παραμοναῖς τῆς τελευταίας ἀλώσεως, ὅταν ἐκ τῶν χειρῶν τειχῶν, μετὰ τρόμου ἐβλεπον τὰς πεδιάδας πλήρεις μυριάδων στρατοῦ, ὅταν ἐντὸς τοῦ Βυζαντίου κακλισμένοι, ἐδέοντο ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ μοναῖς ὑπὲρ σωτηρίας, πάλιν χαρμόσυτος βοήθεια ἀγγελία ἐκομίσθη ἐν Βυζαντίῳ, πρῶτον ὅρον αἰτοῦσα τὴν ὑποταγήν. Πάλιν οἱ κληρικοί ὁρρακῶς ἀντέστησαν, ἀκλόνητοι μέχρι τέλους μέναντες. Ὑπέκυψαν τέλος ὑπὸ δεσπότης ἀλλοθρήσκους, οὐδέποτε τὴν θρησκείαν αὐτῶν ἐνοχλήσαντες, καὶ ἐβίωσαν βίον μὲν δοῦλον, ἀδούλωτοι δὲ τὴν διάνοιαν.

Ταῦτα ἄλλοι πολλάκις ἐπανελάβον· ταῦτα καὶ ἐγὼ σήμερον ἐπαναλαμβάνω, διότι αἱ θρησκευτικαὶ ἐριδὲς αἱ συγκινοῦσαι σήμερον τὴν Εὐρώπην, ὡς σεισμὸς ὑπόκωφος, οὐχὶ μόνον τεκμαίρουσιν ἀλλὰ πληρέστατα δικαιοῦσι τὴν μερίστην τῶν Βυζαντινῶν κληρικῶν σύνεσιν, καὶ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀπογόνων αὐτῶν ἀνεκτίμητον πολιτείαν.

Ο ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΕΝ ΡΩΣΣΙΑ

Γνωρίζει βεβαίως ὁ ἀναγνώστης τί ἐστὶν ὑπαλληλος, μικροῦπάλληλος, σημειωματάρειος ὅπως λέγουσιν ἐν ἱαχρῷ βεβαίως ὅμως ἀγνοεῖ τί ἐστὶ Μόλκιε-τσινόβοιτς. Εἶνε δὲ ὅλως ἰδιαιτέρων ἐν Ῥωσσίᾳ, ἐξαφανιζόμενον μὲν ὁσημέραι ἐν Πετροπόλει, ἀκμάζον ὅμως ἐν ὅλῃ τοῦ τῆ ἀσχημίας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις.

Σηκώνεται τὸ πρῶτ' εἰς τὰς πέντε, φορεῖ τὸν λερόν ἐπενδύτην του, ἔργον θεοσκοτωμένου τινὸς ῥάπτου, πηγαίνει εἰς τὸ γραφεῖόν του, ἐνθα μένει ἕως εἰς τὰς ἑννέα τῆς ἑσπέρας καὶ γράφει. . . γράφει. . . γράφει. Κατ' ἀνάγκην καλλιγραφεῖ—τὸ ἀπαιτεῖ ἡ θέσις του. Μυθικός καὶ ἀπίστευτος θὰ ἦνε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγγράφων τῶν ἐτησίως ἐξερχομένων ἀπὸ τὰς χεῖράς του, ἀλλὰ ποῖος δύναται νὰ τὸν λογαριάσῃ; Κατ' ἀρχάς, ὅταν πρωτοδιορισθῇ, ὁ ἐτήσιος μισθὸς του εἶνε 800 φράγκων, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως αὐξάνει μέχρι 4,000. Ἐπειτα κάμνει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ οἰκονομίας ὁ ὑπάλληλος. Θὰ σᾶς φανῇ ἴσως παράδοξον πῶς τὸ κατορθώνει μὲ 800 φρ κατ' ἔτος νὰ ἐξοικονομῇ.

Δὲν ἔχει οὔτε ἐπιθυμίας οὔτε ἀνάγκας. Συνταξιζέται μὲ τὸ κονδύλι του, μὲ τὸν τρόπον

1. Ἀντιγράφω ὅσα Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς γράφει περὶ τῆς πενίας τῶν βασιλέων, μεσοῦντος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. «Το σάτυρ δὲ πενία κατεῖχετο τὰ βασιλεῖα τῆνικαῦτα, ὥστ' οὐδὲν ἦν τῶν τρυφῶν καὶ ἐκπομπῶν ἐκεῖ χροσσοῦν ἢ ἀργυροῦν· ἀλλ' ἔνι μὲν κατετίερινα, τὰ δ' ἄλλα πάντα κερὰ μία καὶ ὑστράκινα.»

ἐκείνον τοῦ γράφειν τῆς ὑπηρεσίας. Καὶ εἰς τὰς ἰδιαιτέρας συνδιαλέξεις ὡς εἰς τὴν οἰκίαν του καταντᾷ πλέον νὰ ὁμιλῇ ὅπως γράφει. Δὲν τρώγει. Εἶνε φαγητὸν ἡ δις τῆς ἡμέρας ἐν τῷ μέσῳ σκονισμένων χαρτίων καταβρόχθις ἄρτου μόνον καὶ τυρίου; Δὲν πίνει παρὰ μόνον τείον, ὁ Θεὸς νὰ τὸ κάμῃ τέιον. Πίνει καὶ ὀλίγον ῥακὶ ἐνίοτε, ὅταν κρυώνει πολὺ τὸν χειμῶνα. Τί πράγμα εἶνε τὸ νίπτεσθαι, δὲν τὸ ἤξεύρει. Ποτέ του δὲν νίπτεται. . . . δὲν ἔχει καιρόν. «Ὅταν κουρελιασθῇ ἐντελῶς τὸ ὑποκάμισόν του, ἀγοράζει ἄλλο καὶ τὸ φορεῖ ἕως ὅτου λάβει καὶ αὐτὸ τὴν τύχην τοῦ προκατόχου του.

Οὐδέποτε ἀναγινώσκει τί ἴνα κοσμήσῃ καὶ ἀναπτύξῃ τὴν διάνοιάν του. Τὰ ἔργα εἶνε ἡ μὴ τὸν ἀνάγνωσις. Καταντᾷ νὰ λησμονῇ καὶ αὐτὴν τὴν οἰκογένειάν του, δὲν ἤξεύρει παρὰ τὸ γραφεῖόν του καὶ τῷ εἶνε ἄγνωστος σχεδὸν πᾶσα ἄλλη ὁδὸς πλὴν τῆς ἀγούσης εἰς αὐτό. Ἄλλ' ἀγαπᾷ τὰ χρήματα. Διατί; Ἄγνωστον. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶνε ὅτι τὰ ἀγαπᾷ πολὺ καὶ ὅτι προσπαθεῖ πάντοτε νὰ οἰκονομῇ.

Ὑπάρχει ἐν Μόσχᾳ συνοικίαις, ἣν ἀποχωρίζει ἀπὸ τοῦ Κρεμλίνου ὁ Μόσχβας ποταμός. Ἡ συνοικία αὕτη εἶνε οἶονε τὸ τελευταῖον ἔχνος τῆς ῥωσσικῆς βαρβαρότητος τῶν προγενεστέρων χρόνων. Ὀνομάζεται Ξαμοσχοβοριέτς. Τὴν διασχίζουν τὴν συνοικίαν ταύτην κατὰ πᾶσας τὰς διευθύνσεις ὁδοὶ στεναὶ καὶ σκοτειναί, δρομίσκοι ἀδιέξοδοι καὶ ἀκάθαρτοι. Ἐν Ξαμοσχοβοριέτς κατοικοῦσιν ὅλοι οἱ παλαιοὶ καὶ γνήσιοι μωσχοβίται, πιστοὶ εἰς τὴν βαρβαρότητα τῶν πατέρων αὐτῶν.

Γηραιοὶ ἔμποροι, πολλοὶ αἱρετικοὶ ἐκ τῶν καλουμένων *βασκολνίκων* καὶ τινες μικροῦπάλληλοι ἀποτελοῦσι τὸν πληθυσμὸν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς συνοικίας, πληθυσμὸν ἀναστρεφόμενον ἐκεῖ ἀναμῆξ καὶ μυρμηκιάζοντα ἐν ἀκαθαρσίᾳ καὶ ἀμεριμνησίᾳ φοβερᾷ. — Πολιτισμὸς, πρόδοδος, πολυτέλεια, εὐζωία εἶνε διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ Ξαμοσχοβοριέτς πράγματα παρὰ φύσιν καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἀγίας Ῥωσσίας.

Ἡ τύχη μ' ἔφερε ποτε εἰς ταύτην τὴν συνοικίαν. Ἐπὶ πολὺ ἐπλανώμην χωρὶς νὰ προσέχω εἰς τὴν λάσπην, ἥτις πιεζομένη ὑπὸ τῶν ποδῶν ἤρχιζεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον νὰ διαποικίλῃ τὰ ἐνδύματά μου. Ἡ ὁσφορησίς μου ἤρχισε καὶ αὕτη νὰ ἐξοικειώνηται πρὸς τὰς δυσώδεις τοῦ τόπου ἀναθυμιάσεις. Ἐφθασα εἰς μικράν τινα τριγωνικὴν πλατείαν, ἥς μοι ἐφάνη ἀρεστή ἡ λυπηρὰ ἐρημία καὶ ἀπομόνωσις.

Παμπάλαιον καὶ κατερειπωμένον φρέαρ, τοῦ ὁποῦ ἐπρᾶσινιζε μὲν ὑπὸ τῆς πολυκαιρίας ἡ λιθίνη στεφάνη, ἐστένιζε δὲ τὸ σπινθιδόν σκέπασμα ὑπὸ τὸν συριγμὸν τοῦ ἀνέμου, ὅστις ἐβρυχάτο ἀνὰ τὴν πλατείαν, διεγράφετο ἐκεῖ σκοτεινὸν καὶ ἀπαίσιον. Πέντε ἐξ οἰκίσκου ξύλινοι

ἦσαν καταχωμένοι εἰς τὸ βορβορώδες ἔδαφος. Τὰ κατὰ κλειστα ὑαλῖα τῶν μικρῶν καὶ ἐλασινῶν παρθύρων οἶονε διετάττον τὸν διαβάτην ν' ἀπομακρυνθῇ ἐκεῖθεν.

Ἔστην πρὸ οἰκίας, ἥς ἡ ὄψις ἦτο ἔτι μᾶλλον ἀπαισία ἢ ἡ τῶν ἄλλων. Τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς οἰκίας ἦτο ὅλως κατακεχωσμένον, τὰ δὲ παράθυρα εἶχον καταντῆσαι εἰς ἴσην πρὸς τὸ ἔδαφος ἐπιφανείας γραμμὴν. Κιτρινωπὰ χόρτα ἀνερπίζοντα εἰσῆρχοντο ἐντὸς τῆς οἰκίας διὰ τῶν ὀπῶν τῶν ὑάλων. Ἡ στέγη ἦτο κατατρυπημένη. Τὸ ὅλον τοῦ ἐγκαταλελειμμένου οἰκίσκου εἶχε τι τὸ ζοφερὸν, λέγω, καὶ ἀπαίσιον.

Ὁ οἰκίσκος ἀναντιρρήτως θὰ ἔχη, ἐσκέφθην, ἱστορίαν. Παρετήρησα κύκλῳ. Οὐδεὶς διαβάτης ἐφαίνετο, οὔτε ἐγνώριζα τίνα ἐν τῇ συνοικίᾳ ἐκεῖνη οὐδὲ ἤξευρα ποῦ εὐρισκόμην. Ἐν ᾧ ἔμελλον κατ' ἀνάγκην ν' ἀπέλθω χωρὶς νὰ κορέσω τὴν περιέργειάν μου, εἶδον αἴφνης γραῖαν, ἐρχομένην ἵνα ἀντλήσῃ ὕδωρ. Τὴν ἠρώτησα καὶ μοι ἀπήντησε τὰ ἐξῆς.

Ἀνῆκέ ποτε ὁ οἰκίσκος εἰς χήραν, ἥτις εἶχεν ἓνα υἱόν. Εἶχεν αὕτη ἐνοικίαση ἐν ἐκ τῶν πενιχρῶν δωμάτων εἰς τίνα ὑπάλληλον, ἐξ ἐκείνων, οὓς ἀνωτέρω περιεγράψαμεν. Τριάκοντα ἔτη κατόκησεν ἐκεῖ ὁ ὑπάλληλος, ὅστις κατ' ἀρχάς μὲν ἐλάμβανε μισθὸν εὐτελέστατον, ἔπειτα δὲ κατήντησε νὰ μισθοδοτῇται λίαν ἐπαρκῶς. Ἀλλ' ὁ βίος του δὲν εἶχεν ἀλλάξει. Ἐθισαύριζε πάντοτε. Ἐξ ἡ μονήρης καὶ ἔρημος, δὲν εἶχεν οὔτε συγγενεῖς, οὔτε φίλους καὶ ὅτε ἀκόμη ἐγήρασε καὶ ἔγεινεν ἀσθενὲς τὸ σῶμά του δὲν μετέβαλε δίαίταν. Ἡῦζενεν ἡ φιλαργυρία του ὅσον καὶ ἡ πενιουσία του. Τὸ γραφεῖόν του ἦτο τὸ πᾶν δι' αὐτόν. Ἐσύχναζεν εἰς αὐτὸ καὶ ἀσθενῆς ὅτε ἦτο καὶ γέρον. Ὁ υἱὸς τῆς χήρας ἀπ' ἐναντίας ἦτο ἄσωτος καὶ σπάταλος. Μεθῶν ἐσπέραν τινὰ ὁμολόγησεν εἰς τὴν μητέρα του ὅτι εἶχε δαπανῆσαι πᾶσάν του τὴν περιουσίαν καὶ ὅτι εὐρίσκειτο κατὰ χρεως.

— Τί θὰ γείνωμεν λοιπόν, τῷ ἀπῆντησεν ἡ μήτηρ, καὶ ἐγὼ δὲν ἔχω χρήματα.

— Ἐχεις αὐτὸν τὸν οἰκίσκον.

— Ὁ οἰκίσκος δὲν ἀξίζει τίποτε, ὁ δὲ ἐνοικιστὴς μας μᾶς πληρώνει εὐτελέστατον ἐνοίκιον· ἤξεύρεις πόσον εἶνε φιλάργυρος!

— Θὰ ἔχη χρήματα αὐτὸς, προσέθηκεν ὁ υἱός. Ἡ μήτηρ τὸν ἐκύτταξε.

— Ναί, ἀλλὰ δὲν μᾶς δίδει, ἀπήντησε.

— Βέβαια, δὲν μᾶς δίδει.

Τὰ βλέμματά των συνηντήθησαν καὶ πάλιν καὶ συνενοήθησαν. . . Δὲν εἶχε κανένα εἰς τὸν κόσμον ὁ ὑπάλληλος, ἦτο γέρον καὶ ἀσθενῆς, οἱ προϋστάμενοί του περιέμενον τὸν θάνατόν του. Διατί νὰ ζῇ;

Οἱ δύο κκοῦργοι ἀνέβησαν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ ὑπαλλήλου.

Ἄμα εἶδεν οὗτος τοὺς σπινθηρίζοντας ὀφθαλμούς των ἐνόησε τὸν σκοπὸν των. Δὲν ἀντέταξεν οὐδεμίαν ἀντίστασιν. Τὰ μόνον ὄντα ἐπὶ γῆς, ἅτινα εἶχε γνωρίζει καὶ ἴσως ἀγαπήσει, ἤρχοντο νὰ τὸν φονεύσωσι. Τὸ θῦμα ὑπετάγη.

Τὸ ἐγκλημα ἐτελέσθη, τὸ πτώμα τὸ ἐρρίψαν οἱ φονεῖς ἀπὸ τοῦ παρθύρου. Ἐπειτα ἤρχισαν παντοῦ ν' ἀναζητῶσιν. Δὲν εὗρον τίποτε, ἀπολύτως παρὰ μόνον ῥακὼδη ἐπενδύτην καὶ κονδύλια καὶ εἰκονίσματα τῆς Παναγίας καὶ ἄλλων ἁγίων, πρὸ τῶν ὁποίων ἐκάπνιζε χονδροειδὴς κανδύλα.

Κατὰ τύχην πυρκαϊὰ ἤναψεν ἐκεῖ που πλησίον. Ἐπρεξαν δαδοφοροῦντες οἱ πυροσβέσται καὶ διερχόμενοι διέκρινον τὸ πτώμα κείμενον ἐν τῷ βορβόρῳ. Τὸ πρᾶγμα ἐγνωστοποιήθη εἰς τὴν ἀστυνομίαν. Ἐστάλησαν οἱ ἀρμόδιοι ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι, οἵτινες εἰσελθόντες διὰ τῆς βίας εἰς τὸν οἰκίσκον εὗρον τὴν χήραν καὶ τὸν υἱὸν τῆς καταγινόμενης εἰς τὸ νὰ ξεπλύνωσι τὸ αἷμα ἀπὸ τὸ πᾶν πᾶν.

Ἡ ἀνάκρισις ἀνεκάλυψε μετὰ τοῦ ἐπενδύτου καὶ τοῦ ὑποκαμίσου τοῦ νεκροῦ ζώνην, εἰς ἣν ἦσαν προσεραμμέναι εἴκοσι χιλιάδες ρουβλίων καὶ μία διαθήκη, ἥτις ἔλεγε τὰς:

— «Ἐπειδὴ δὲν ἔχω κανένα εἰς τὸν κόσμον, πρὸς ὃν ν' ἀφήσω τὸ προῖόν τῆς οἰκονομίας μου, ἀφίνω τὴν περιουσίαν μου εἰς τὰ μόνον πρόσωπα, ἅτινα ἐπὶ γῆς με ἠγάπησαν, τοὺς ἰδιοκτήτας τῆς οἰκίας, ἐν ᾗ κατοικῶ. Ὁ Θεὸς νὰ τοὺς εὐλογήσῃ ὡς ἐγὼ τοὺς εὐλογῶ».

Πρίγγιφ JOSEPH LUBOMIRSKI.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

Πόθεν παράγεται ἡ λέξις ἄσπρον.

Ἄσπρα ὀνομάσθησαν κατὰ πρῶτον τὰ ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Τραπεζοῦντος κοπέντα ἀργυρὰ νομίσματα, ἅτινα ὡς ἐκ τῆς δεσποζούσης δυναστείας τῶν Κομνηνῶν ἐπεκλήθησαν καὶ Ἄσπρα κομνηνά. Ἀκολούθως ἡ ὀνομασία αὕτη μετέβη εἰς τὰ Βυζαντινὰ καὶ τὰ Τουρκικὰ νομίσματα.

Πόθεν παράγεται ἡ λέξις ἄσπρον; Τινὲς τῶν ἐτυμολόγων παρήγαγον αὐτὴν ἐκ τῆς λατινικῆς *asper*, ὅπερ σημαίνει τὸν τραχύν· ἀλλ' εὐκόλον νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει κατὰ νόημα συγγένεια μετὰ τοῦ Βυζαντινοῦ νομίσματος, λείου κατὰ τὴν τέχνην, καὶ τοῦ τραχέος λατινικοῦ. Ὁ κ. Friedlander ἐνεβάτευσε κάλλιον τῶν ἡμετέρων εἰς τὴν ἐτυμολογίαν, συγγενεύσας τὸ ἄσπρον *ρόμισμα* πρὸς τὸ ἄσπρον χρώμα, καὶ τὴν ἐξήγησιν δικαιολογῆσαι διὰ τοῦ ὀρθοῦ ἐπιχειρήματος καὶ τῆς οὐχ ἥττον ὀρθῆς παρατηρήσεως, ὅτι οὕτως οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμασαν τὸ νόμισμα αὐτῶν ἐκ τοῦ ἀρ-

γύρου εξ ου κατασκευάζεται, διότι ο άργυρος προφανώς είναι λευκός, ή κατά την Βυζαντινήν και την νεωτάτην ήμων συνήθειαν άσπρος. Τόν αυτόν τρόπον μεταχειρισθέντες οί πρόγονοί μας, ώνόμασαν τὰ χρέματα εν γένει άργύρια, παρὰ τὸ άργυρος και τὸ άργός, τουτέστι λευκός· οί δὲ Γερμανοί τοῦ Μεσαιώνος εκάλεσαν album μικρόν τι νόμισμα άργυροῦν. Εἰς τὰς Βυζαντινάς αὐτοῦ Μελέτας ο Ζαμπέλιος συμφωνεῖ μετὰ τοῦ Κοραῆ ἐτυμολογήσας τὴν λέξιν άσπρος εκ τοῦ άσπιλος, τουτέστι καθαρός, στιλπνός, καθ' ὁμοίωσιν τοῦ λατινικοῦ candidus.¹

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* * * Τοῦ Δημιουργοῦ ἡ δόξα και ἡ παντοδυναμία ἐν τῷ ἐξωτερικῷ και τῷ ἐμψύχῳ κόσμῳ ἀποκαλύπτεται οὐ μόνον ἐν τισι τῶν πλασμάτων, ἀλλ' ἐν ἀπάσῃ τῇ φύσει τῶν ὄντων. Τοῦ Δημιουργοῦ πάλιν ἡ δόξα και ἡ παντοδυναμία ἐν τῇ κορωνίδι τῆς πλάσεως φαίνεται οὐ μόνον ἐν τούτῳ ἡ ἐκείνῳ, ἀλλ' ἐν ἅπασι τοῖς ἀνθρώποις· ἀρκεῖ νὰ ἔχωμεν ἡμεῖς ὀφθαλμοὺς, δι' ὧν νὰ τὴν ἀνακαλύψωμεν. . . . Ἡ καλλονὴ δὲν εἶναι μόνον ὑποκείμενον κέρδους ὕλικου, ἀλλὰ και σκοπὸς τῆς τῶν ἀνθρώπων παιδείας και ἀγωγῆς. Μικροὶ και μεγάλοι, νέοι και γέροντες, ἐφ' ὅσον διατρέβομεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, παιδεύομεθα και διδασκόμεθα· πανταχοῦ δὲ ζητοῦμεν νὰ συνδυάσωμεν τὸ καλὸν μετὰ τοῦ ὀφελίμου. Τὰ ἔργα τῆς πλάσεως ἀπὸ τῶν μεγίστων ἕως τῶν ἀφανεστάτων βρίθουσι καλλονῆς μυστηριώδους. Λάβετε ἐν ὅψει τὸ ἀνθρώπινον πρόσωπον· οὐχὶ πάντα ὑπάρχουσιν ὠραία καθ' ἡμέας· ὁ γραφεὺς ὅμως και ὁ γλύπτης, ὅζυδερεκέστερα ἔχοντες τῶν ἡμετέρων ὁμματα, διακρίνουσιν ἀμύθητον ἐνίοτε καλλονὴν ὅπου ἡμεῖς βλέπομεν ἀμορφίαν. Τοιοῦτοι γραφεῖς και καλλιτέχναι ὑπῆρξαν διὰ παντὸς τοῦ βίου οἱ Ἕλληνες, οἱ τὴν καλλονὴν ἐν παντὶ πράγματι ἐπιδιώξαντες καθ' ὅλας τὰς φάσεις τοῦ ὕλικου, τοῦ διανοητικοῦ, τοῦ ἡθικοῦ, τοῦ κοινωνικοῦ και τοῦ πολιτικοῦ βίου των. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀπὸ διςχιλίων και ἐπέκεινα ἐτῶν εἶναι ἀπαράμιλλοι διδάσκαλοι ἀπάσης τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅ,τι κάλλιστον, ὅ,τι ὕψιστον, ὅ,τι ἐπαγωγότατον προῆλθεν ἐκ τοῦ θαυμαστοῦ ἐκείνου λαοῦ. Οἷονδ' ἡποτε ἔργον προῆλθεν ἐξ ἑλληνικῆς χειρὸς, εἶναι ὠραῖον, εἶναι ἀπαράμιλλον. Νοῶ δὲ οὐχὶ μόνον τὰ ἀνάγλυφα και ἔγγλυφα τῶν καλλιτεχνῶν, ἀλλὰ κοινὰ πράγματα ὑπὸ κοινῶν ἀνθρώπων και ἰδιωτῶν ἐξεργασμένα. Ἐφ' ἐκαστοῦ τούτων, κατὰ διάφορον βεβαίως βαθμὸν, ἐπετέθη σφραγὶς καλλονῆς, μαρτυροῦσα ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐφιλοτιμήθησαν τὰ πάντα νὰ ἐξεργασθῶσιν ὑπὸ τύπους καλοῦς, διότι ἡ καλλιτεχνία

1. Π. Λάμπος

καὶ ἡ ἐξοχος φιλοκαλὶα μετεδίδοτο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἀπετέλει μερίδα τῆς διανοητικῆς και ἠθικῆς αὐτῶν οὐσίας, ἀπεκαλύπτετο ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ και διετρανοῦτο ἐν πάσῃ αὐτῶν πράξει και ἐνεργείᾳ. (Γλάδστον).

Ἡ μεταφράσις τῶν ἐπομένων ἐπιγραμμάτων ἀπεστάλη ἡμῖν πρὸς δημοσίευσιν ὑπὸ σεβαστοῦ και διακεκριμένου λογίου, μὴ ἐπιθυμοῦντος νὰ γνωσθῇ τὸ ὄνομα του.

Σ. τ. Δ.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ

Ἐκ τῶν τοῦ Gothe.
TO APATAN TON OXΛON.

Λέγε, δὲν πράττομεν ἄρις· ἀπάτη δὲν πρέπ' εἰς τὸν ὄχλον· πόσον ἀγροῦκος, ἰδὲ, εἶναι και ἄγριοι πρὸς.—
Ἄγριοι ναὶ και ἀγροῦκοι εἶν' ὅσοι χονδρὰ ἀπατῶνται· γίνετε εἰλικρινεῖς, και ἀνθρωπίζετε· αὐτόν.

ΨΕΥΔΟΣ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ.

Ψεύδους ἐγὼ ὠφελίμου προκρίνω ἀλήθειαν μάλλον· κ' ἔστω αὐτὴ βλαβερὰ· δὲν τὴν φοβοῦμαι ποσῶς. Πάλιν τὸν πόνον αὐτὴ και τὴν βλάβην καλῶς ἱατρεῖται· μόνη, ἂν βλάβῃ ποτὲ τύχῃ νὰ κάμ' εἰς ἡμᾶς.

Ἐκ τῶν τοῦ Schiller.
Εἰς τοὺς προσηλυτικοὺς.

Ἐγὼ τῆς γῆς νὰ σταθῶ ὀλιγώτατον δότε μοι τόπον, εἶπεν ὁ θεὸς ἀνὴρ, κ' εὐκόλῃ ἐγὼ τὴν κινῶ.
Ἐγὼ τοῦ νοῦ μου κ' ἐμὲ νὰ ἐκδῶ στιγμὴν μίαν ἀφῆτε, και κατὰ πάντα εἰς σὰς ἀφοσιούμαι εὐθύς.

Εἰς τὰ ἀστρονομικὰ βιβλία.

Ὡ οὐρανὲ, πόσον ἄμετρος, ἄπειρος, ὕψιστος εἶσαι! πλὴν μικρολόγων ὁ νοῦς ἔσυρε κάτω και σέ.

ΘΕΟΦΑΝΕΙΑ.

Ὅταν ἰδῶ εὐτυχῇ, λησμονῶ τοὺς θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου· πλὴν μοὶ παρίσταντ' ἐμπρός, ἅμα ἰδῶ δυστυχῇ.

ΒΡΕΒΟΙ ΕΝ ΚΟΙΤΙᾳ.

Εὐδαιμον βρέφος! ἀκόμ' ἡ κοιτίς σου σ' εἶν' ἄμετρος χῶ· γίνε ἀνὴρ, και στενὸν θαῦρην τὸ ἄπειρον πᾶν. [ρος.]

ΕΛΠΙΣ ΚΑΙ ΕΚΒΑΣΙΣ.

Νέος ἐκπλὲ' εἰς τὸν πόνον θαρρῶν με μύρια ἱστία, μόλις δ' εἰς λέμβον σωθεὶς γέρων λιμένα ζητεῖ.

Εἰς στίχοις.

Στίχον διότι κατ' ὀρθωσας· ἕνα εἰς γλῶσσαν ἐτοίμην, ἥτις ποιεῖ ὑπὲρ σοῦ, εἶσαι, θαρρεῖς, ποιητής;

ΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΗΣΕΩΣ ΔΙΑΦΟΡΑ.

Θέλεις, ὦ φίλε, τῆς ὄντως σοφίας τὰ ὕψη νὰ φθάσῃς; τόλμα· ἡ φρόνησις δὲ ἀς χαχλανέτ' ἐπὶ σοί.
Εἶναι ἀμδύωψ αὐτὴ, και τὴν τώρα σε φύγουσαν ὄχθην βλέπει, ἀλλ' ὄχι και ποὺ θέλεις ἀράξεις ποτὲ.

Ἐκ τῶν τοῦ Λουδοβίκου Βαυαρίας.
Εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ πάλαιον τῶν Καίσαρων.

Ἐμελλες ἄρ' αἰωνίως λησθῶν κατοικίᾳ νὰ μένη· ὅπου οἱ Καίσαρες πρὶν, τώρα οἱ γόπες οἰκοῦν!

Τὸ ἀσθηματιστικόν.

Τί το θαυμάζεις τὸ ἀνθισμ' ἀνθῶν ἐν τῇ μέσῃ τοῦ πάγου; Ἴδε, ἡ Ῥώμη ἀνθῖ, οὕτ' ἀπ' αἰῶνος νεκρά.

Ἐκ τῶν τοῦ Haug.

ΤΑ ΕΠΙΤΥΜΒΙΑ ΕΠΙΤΡΑΜΜΑΤΑ.

Πάντοτε φίλος τοῦ ψεύδους, ὦ ἄνθρωπε, εἶσαι διδάσκων, ὡς και τοὺς λίθους αὐτοὺς ψεύδῃ νὰ λέγουν πολλά.

Εἰς ποιητὴν.

Σπεῦσε νὰ πῆς τὸ νερὸν, Φοιδάπολλον, τῆς λήθης, και λησμονεῖς, ὡς ποιητὴς ὅτι ἐλησμονήθης.

ΠΕΡΙΤΤΗ ΦΡΟΝΤΙΣ.

Ὅστις συγγράφει, δίκαιον εἶν' ἄρ' νὰ φροντίσῃ τῶν μεταγενεστέρων του τὴν ψῆφον νὰ κερδήσῃ;—
Ὅχι· αὐτοὶ δὲν ἐζησαν, ἀλλ' οὕτε τώρα ζῶσι· και εἶναι σφόδρ' ἀμφίβολον ἂν τὸ μέλλον ἂν φανῶσι.

Ἐκ τῶν τοῦ Weissner.
Εἰς ποιητὴν.

Ποιήματα πλείωτερά ἐνός καὶ δύο τόμων ἔγραψες, ὡς εἰσεύρομεν, ὦ Δάφνη, χωρὶς μῶμον. Σέβας ἀς ἀπονέμεται λοιπὸν ἡ τὴν δεξιάν σου· ἀλλ' εἰς ἐμὲ πρὸς φίλημα δὸς τὴν ἀριστεράν σου.

Ἐκ τῶν τοῦ Brinkmann.
ΠΑΡΗΓΟΡΙΑΙ.

Μόνον τὸν ὅστις χρυσὸν ἢ ἐλπίδας ὀρνεῖ, παρηγόρει· μὴ δ' ἐκσπῆσθαι ποτὲ πένθος θανούσης ψυχῆς.

ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ.

Βλέπε θαρρῶν τὰ ὀπίσω, καί, ἂν ἐνθυμῇσαι τὰς λύπας, μὴ λησμονῇς και φαῖδρὰ ὄνειρα νέων ἐτῶν.
Ὡς και τὰ ἄνθη τοῦ ἔρωτος, ὅσα προῶρω; ἡ Μοῖρα σ' ἔκοψε, κ' ἂν μαρνανθοῦν, σώζουσιν ἡδεῖαν ὁσμῇν.

Ἐκ τῶν τοῦ Stolberg.

Ὑποῦτο πρὸς τοὺς οὐρανοὺς εἰς ποιητὴς γενναῖος ἱππεύων εἰς τὸν Πήγασον τὸν περρωτὸν ταχέως· ὁ κριτικὸς δὲ κάτωθεν ἔκραζε με μανίαν, κρατῶν εἰς χεῖρας τὸ ρινί· Πρὸς τί με τόσην θίαν; στάσου ὀλίγον, ποιητά, εἰς τὴν ὀπλὴν ὀπίσω τοῦ ἵππου τὴν ἀριστεράν τὸ νύχι νὰ ρινίσω.

Ὁ ὀλικὸς πληθυσμὸς τῆς Γερμανίας ἀνέρχεται κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν εἰς 42, 727, 250 ψυχῶν, ἐξ ὧν 20,986,843 ἄνδρες και 21,740,407 γυναῖκες.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Πῶς δύναται τις νὰ συντάξῃ τὴν διαθήκην του.

Πολλοὶ ἐπιθυμοῦσι, πρὶν ἀποθάνωσι, νὰ συντάξωσι διαθήκην, περιέχουσαν τὴν τελευταίαν αὐτῶν θέλησιν περὶ τῆς περιουσίας των μετὰ θάνατον· ἀλλ' ὀλίγοι εἰσὶν οἱ ἀκριβῶς γνωρίζοντες τὰς διατυπώσεις, τὰς ὁποίας ὁ νόμος ἀπαιτεῖ διὰ τὰς διαθήκας. Ἡ δὲ ἄγνοια δὲν εἶναι ἀζήμιος, διότι ἂν μὴ ἐκπληρωθῶσιν αἱ διατάξεις τοῦ νόμου, ἡ διαθήκη εἶναι ἄκυρος και ἀνίσχυρος και οὐδὲν παράγει ἀποτελεσμα. Διὰ τοῦτο δὲν κρίνομεν ἀνωφελὲς νὰ ἐκθέσωμεν ἐν ταῦθα συντόμους ὁδηγίας περὶ συντάξεως διαθηκῶν.

Ὁ νόμος παραδέχεται κυρίως τρία εἶδη δια-

θηκῶν, τὴν συμβολαιογραφικὴν, τὴν μυστικὴν και τὴν ἰδιόγραφον.

Περὶ τῆς συμβολαιογραφικῆς ἡ δημοσίας διαθήκης οὐδὲν λέγομεν, διότι αὕτη κατ' ἀνάγκην συντάσσεται ὑπὸ τοῦ γνωρίζοντος τὸν νόμον συμβολαιογράφου, ἀρκεῖ δὲ νὰ ἀποταθῇ τις εἰς τοιοῦτον και τῷ ἐκφράσῃ ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ συντάξῃ διαθήκην, ἵνα ᾗται ἀσφαλὴς περὶ τοῦ ἀποτελέσματος.

Ἀλλὰ πάντοτε δὲν συμφέρει νὰ συντάσσωνται διαθήκαι δημοσίαι, διότι καίτοι ἀπαγορεύεται εἰς τὸν συμβολαιογράφον και τοὺς μάρτυρας τῆς διαθήκης νὰ ἀνακοινῶσι τὸ περιεχόμενον αὐτῆς εἰς τρίτους πρὸ τῆς δημοσιεύσεως, γνωρίζομεν ἐκ πείρας ὅτι τὸ καθήκον τοῦτο δὲν τηρεῖται ἀκριβῶς πάντοτε· τότε δὲ ὁ συντάξας τὴν διαθήκην ὑφίσταται διαφορὰς ἐνοχλήσεις παρ' ἐκείνων, ὧν αἱ ἐλπίδες περὶ κληρονομίας ἢ κληροδοτημάτων διεψεύσθησαν. Ἀλλως δὲ οὕτε ὑπάρχει πάντοτε καιρὸς και εὐκολία πρὸς σύνταξιν συμβολαιογραφικῆς διαθήκης.

Διὰ τοῦτο ὁ νομοθέτης ἡμῶν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν λοιπῶν νομοθεσιῶν παρεδέχθη και ἰδιωτικὰς διαθήκας, συντασσομένας ὑπὸ μόνου τοῦ διαθέτου.

Τὸ πρῶτον εἶδος τῶν διαθηκῶν τούτων εἶναι ἡ μυστικὴ.

Ἡ μυστικὴ διαθήκη δύναται νὰ γραφῇ ἢ ὑπὸ τοῦ ἰδίου διαθέτου, ἂν γνωρίζῃ γράμματα και δύναται νὰ γραφῇ, ἢ ὑπὸ τρίτου, ἂν ὁ διαθέτης δὲν δύναται νὰ γράψῃ.

Ἐὰν ὁ διαθέτης γνωρίζῃ γράμματα και δύναται νὰ γράψῃ, λαμβάνει τεμάχιον χάρτου, εἰς τὸ ὁποῖον γράφει τὴν τελευταίαν του θέλησιν περὶ τοῦ κληρονόμου αὐτοῦ, τῶν κληροδοσιῶν ἀς καταλείπει κτλ. Ἐν τῷ ἔγγραφῳ αὐτῷ ὀφείλει νὰ ἀναφέρῃ τὴν ἡμέραν, τὸν μῆνα και τὸ ἔτος τῆς συντάξεως ἀκριβῶς, πρὸς δὲ τὸν τόπον ἐνθα τὴν διαθήκην συνέταξε και εἰτα ὑπογράφει τὸ ἔγγραφο· ἐὰν δὲ περιέχῃ πλείονας σελίδας, ἐκάστη αὐτῶν δέον νὰ ἔχῃ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ διαθέτου. Ἀφοῦ τελεώσῃ ἡ σύνταξις τῆς διαθήκης ὁ διαθέτης παραδίδει αὐτὴν εἰς τινὰ συμβολαιογράφον, ὅστις σφραγίζει αὐτήν, ἂν μὴ ᾗται ἐσφραγισμένη και συντάσσει ἐκθεσιν περὶ σφραγίσεως και ἐγχειρίσεως ἐνώπιον τριῶν μαρτύρων, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου. Ἡ μυστικὴ διαθήκη εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐγχειρισθῇ εἰς τινὰ συμβολαιογράφον, παρ' ὃ μένει μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου.

Ἐνεκα τῶν διαφορῶν ἐνώπιον τοῦ συμβολαιογράφου διατυπώσεων τῆς μυστικῆς διαθήκης και τῆς ἀνάγκης τῆς ἐν αὐτῇ υπογραφῆς, ἀπαγορεύεται ἡ σύνταξις τοιαύτης διαθήκης εἰς τοὺς ἀλλόλους, κωφοὺς, τυφλοὺς και μὴ εἰδότας γράμματα.

1. Τύπος. (Ἐν . . . , τῇ 187 . . . , ἡμέρᾳ τῆς ἐβδο-

Πολλάκις ὅμως ὁ διαθέτης δὲν δύναται ὁ ἴδιος νὰ γράψῃ τὴν μυστικὴν διαθήκην, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ γράψῃ αὐτὴν δι' ἄλλου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀποτείνεται εἰς πρόσωπόν τι τῆς ἐμπιστοσύνης του, ὅπερ καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ δικέτου ἢ κατὰ τὰς ἐγγχειρισθόμενας ὑπ' αὐτοῦ σημειώσεις γράφει τὴν διαθήκην, ἣν ὑπογράφει ὁ διαθέτης ἐν ἐκάστῃ σελίδι καὶ ἐν τέλει· ἀλλὰ πρὸς τῇ ὑπογραφῇ ταύτῃ καὶ ὁ τὴν διαθήκην γράψας ὑπογράφει ἐν τέλει καὶ ἐν ἐκάστῃ σελίδι. Κατὰ τὰ ἄλλα ἐφαρμόζονται αἱ λοιπὲς διατυπώσεις, αἱ ἀπαιτούμεναι, ὅταν ἰδιοχείρως γράφηται ἡ μυστικὴ διαθήκη.¹ Τοῦτο μόνον παρτηροῦμεν περὶ τοῦ γράψαντος τὴν διαθήκην, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχῃ τὰ προσόντα τοῦ μάρτυρος τῆς διαθήκης (λ. χ. ἄρρην, Ἑλλήν κτλ.), ἀρκεῖ νὰ γνωρίζῃ νὰ γράφῃ τὴν γλῶσσαν τοῦ διαθέτου· ἂν ὅμως ἦναι συμβολαιογράφος, δὲν δύναται ὕστερον νὰ ἐγγχειρισθῇ εἰς αὐτὸν ἡ διαθήκη, ἵνα συντάξῃ τὴν ἐκθεσιν σφραγίσεως καὶ ἐγγχειρίσεως, ἥτις ἐπίσης εἶναι ἀπαρτίτης, ἔχει δὲ ἐπὶ τοῦ προκειμένου πλείονας διατυπώσεις τῶν ἀπαιτούμενων ἐν τῇ περιπτώσει ἡ μυστικὴ διαθήκη ἐγγράφῃ ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ διαθέτου.

Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὴν ἰδιόγραφον διαθήκην. Ἡ διαθήκη αὕτη ἀπαιτεῖται νὰ ἦναι γεγραμμένη ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ διαθέτου καὶ ὑπογεγραμμένη ὑπ' αὐτοῦ, καὶ νὰ φέρῃ τὸν μῆνα, ἡμέραν, ἔτος καὶ τὸν τόπον ὅπου ἐγγράφη.

Ὅλα ταῦτα ἀπαιτοῦνται ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος, ὥστε καὶ μία λέξις γραφείσα ἐν τῇ διαθήκῃ δι' ἄλλης χειρὸς ἀκυροῖ ὅλην τὴν διαθήκην. Ἐπίσης ἀπαιτεῖται ἀκριβὴς σημείωσις τῆς ἡμέρας, μηνὸς καὶ ἔτους τῆς συντάξεως τῆς διαθήκης (δὲν ἀρκεῖ λ. χ. νὰ σημειωθῇ, ὅτι συνετάχθη τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων, τοῦ Πάσχα κτλ.).

Δὲν βλάπτει ὅμως, ἂν ἡ χρονολόγησις τεθῇ μῖδος . . . , ἐν τῇ ἐν ὁδῷ . . . οἰκίᾳ τοῦ . . . ἐν τῇ κατοικίᾳ, ἔχων σώας τὰς φρένας καὶ ἐπιθυμῶν νὰ συντάξῃ τὴν διαθήκην μου, ἐκθέτω αὐτὴν ὡς ἑξῆς: [ἐνταῦθα ἐκτίθεται ἡ τελευταία θέλησις τοῦ διαθέτου].

Ὁ διαθέτης

(Σημ. Ἐν τῇ διαθήκῃ ἔχῃ πλείονας σελίδας, ὁ διαθέτης ὑπογράφεται εἰς ἐκάστην σελίδα).

1. Τύπος. (Ἐν . . . , τῇ . . . 187 . . . ἡμέρᾳ τῆς ἐβδομάδος . . . , ἐν τῇ ἐν ὁδῷ . . . οἰκίᾳ τοῦ . . . ἐν τῇ κατοικίᾳ, ἔχων σώας τὰς φρένας καὶ ἐπιθυμῶν νὰ συντάξῃ τὴν διαθήκην μου, μὴ δυνάμενος δὲ νὰ γράψω αὐτὴν ὁ ἴδιος, ἐκθέτω αὐτὴν ὡς ἑξῆς διὰ τοῦ κυρίου. . . [Γὰρ λοιπὸν ὡς ἄνω].

Ὁ γράψας τὴν διαθήκην

Ὁ διαθέτης

(Σημ. Ἐν τῇ διαθήκῃ ἔχῃ πλείονας σελίδας, ὑπογράφεται καὶ ὁ διαθέτης καὶ ὁ γράψας τὴν διαθήκην εἰς ἐκάστην σελίδα).

2. Τύπος. (Ἐν . . . , τῇ . . . 187 . . . ἡμέρᾳ τῆς ἐβδομάδος . . . , ἐν τῇ ἐν ὁδῷ . . . οἰκίᾳ τοῦ . . . ἐν τῇ κατοικίᾳ, ἔχων σώας τὰς φρένας καὶ ἐπιθυμῶν νὰ συντάξῃ τὴν διαθήκην μου, ἐκθέτω αὐτὴν ὡς ἑξῆς: [ἐπεται ἡ τελευταία θέλησις τοῦ διαθέτου].

Ὁ διαθέτης

ἐν ἀρχῇ ἢ ἐν μέσῳ, καὶ ἡ ὑπογραφή ἐν τέλει.

Ἐν τῇ διαθήκῃ σύγκηται ἐκ διαφόρων φύλων, δὲν ἀπαιτεῖται ἐφ' ἐκάστου αὐτῶν ἡ χρονολόγησις καὶ ὑπογραφή, τιθέμεναι ἅπαξ ἐν τέλει. Ἀλλὰ πρέπει ὅλα τὰ φύλλα νὰ συνδέωνται διὰ συρραφῆς ἢ ἄλλως, ὅπως ἀποδεικνύεται ἡ ἀρχὴθεν συνάρεια αὐτῶν.

Ἐννοεῖται ὅτι οἱ μὴ εἰδότες γράφειν δὲν δύνανται νὰ συντάξωσιν ἰδιόγραφον διαθήκην· ἀλλ' οἱ κωροὶ, τυφλοὶ καὶ ἄλαλοι δὲν ἀποκλείονται.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἰσχὺν τῆς ἰδιόγραφου διαθήκης νὰ εὐρεθῇ μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τοῦ διαθέτου ὥστε ἂν ὁ διαθέτης παρὰ δόσῃ τὴν διαθήκην ταύτην εἰς συμβολαιογράφον (χωρὶς νὰ τηρηθῶσιν αἱ διατυπώσεις τῶν μυστικῶν διαθηκῶν) ἢ εἰς φίλον τινὰ, εἶναι ἄκυρος καὶ ἀνίσχυρος.

Οὐχὶ μόνον δὲ πρέπει ὁ διαθέτης νὰ καταλίπῃ τὴν ἰδιόγραφον διαθήκην μεταξὺ τῶν ἐγγράφων του, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐρεθῇ μεταξὺ αὐτῶν.

Ὡστε ἂν τις ἔχων συμφέρον λ. χ. ἀφαιρέσῃ τὴν διαθήκην ἐκ τῶν ἐγγράφων τοῦ διαθέτου, εἶναι ἄκυρος ὡς διαθήκη. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ἡ ἰδιόγραφος διαθήκη εἶναι μὲν ἀπλουστάτη, ἀλλὰ καὶ ἐπισφαλεστάτη κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν.

Μετὰ τὴν θάνατον τοῦ διαθέτου ἡ διαθήκη αὕτη δέον νὰ προσαχθῇ ἐνώπιον τοῦ ἀρμοδίου πρωτοδικείου, ὅπως βεβαιωθῇ ἡ γνησιότης τῆς ὑπογραφῆς καὶ τῆς γράφῆς παρὰ τοῦ διαθέτου· περὶ τούτου ὑπάρχουσιν ἐν τῷ νόμῳ ρηταὶ διατάξεις.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι διαθηκῶν. Ἄν δέ τις διακμένη ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, δύναται ἢ νὰ τηρήσῃ τοὺς τύπους τοῦ ἐλληνικοῦ νόμου περὶ διαθηκῶν (συμβολαιογραφικῆς, μυστικῆς καὶ ἰδιοχείρου), ἢ νὰ συντάξῃ τὴν διαθήκην του κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου τοῦ τόπου, ἐνθα διακμενεῖ.

Περαιόντες τὸ ἔρθρον τοῦτο παρατηροῦμεν ὅτι οἱ ἐν ἐκστρατείᾳ ἢ πολιορκημένοις φρουρίοις στρατιωτικοί, καὶ οἱ ἐπιβαίνοντες πλοίων, κατὰ τὸν διάπλουν, δύνανται νὰ συντάξωσι διαθήκην χωρὶς τῶν ἐκτεθεισῶν διατυπώσεων ἐνώπιον ἀξιωματικοῦ (ταγματάρχου, λοχαγοῦ ἢ φροντιστοῦ) παρόντων δύο μαρτύρων (διὰ τοὺς ἐν ἐκστρατείᾳ ἢ ἐν πολιορκημένῳ φρουρίῳ), ἢ ἐνώπιον τοῦ πλοιοάρχου ἢ τοῦ ἀναπληρωτοῦ, παρόντος τοῦ γραμματέως ἢ τοῦ ἀναπληρωτοῦ (διὰ τοὺς ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἢ ἐμπορικοῖς πλοίοις εὐρισκομένους). Ἀλλ' αἱ διαθήκαι αὗται εἰσὶν ἄκυροι, ἀφοῦ παρέλθωσιν εἰς μῆνες ἅφ' ἧς ὁ διαθέτης εὐρεθῇ εἰς θέσιν νὰ συντάξῃ διαθήκην κατὰ τὰς κοινὰς διατάξεις (λ. χ. ἐπαχθέντος τοῦ ταξιδίου, τῆς ἐκστρατείας κτλ.).

1. Ε.

Ὁ περικλητὴς Θιέρς ἦν υἱὸς σιδηρουργοῦ.